Opłata pocztowa uiszczona gotówką.

ROK XVII NUMER 10*)

DZIENNIK URZĘDOWY

KURATORIUM OKRĘGU SZKOLNEGO KRAKOWSKIEGO

KRAKÓW, DNIA 31 GRUDNIA 1938

TREŚĆ

Poz. Str.

88 Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie zmiany wzoru umów zawieranych z nauczycielami . . . 350

89. Zarządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie otwarcia Publicznej Szkoły Przysposobienia Rolniczego im. Senatora Andrzeja Średniawskiego w Myślenicach . . . 350

90. Okólnik Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie odciążenia młodzieży w żeńskich szkołach zawodowych . . . 351

91. Opłaty stemplowe od podań i poświadczeń . . . 351

92 Ulgi w opłatach egzaminacyjnych dla młodzieży szkolnej przy uzyskiwaniu prawa jazdy . . . 352

93. Przyjmowanie do liceów ogólnokształcących uczniów z wykształceniem 6 klas dawnego gimnazium . . 352

94. Konkursy . . . 352

95. Komunikaty . . . 353

96. DZIAŁ NIEURZĘDOWY:

Teren, mapa, obraz i książka w nauczaniu geografii w szkole powszechnej *(Dr Stanisław Kursa)* . . . 354

Nie przeciągać struny! *(Włodzimierz Gałecki)* . . . 358

Szkolnictwo zawodowe w roku szkolnym 1937/38 w cyfrach *(Inż. Jan Nawrocki)* . . . 360

Akcja odczytowa w ośrodkach miejskich i robotniczych *(J. K.)* . . . 362

Z działalności ognisk metodycznych . . . 363

Kronika . . . 373

Wykaz dzieł nabytych przez Centralną Bibliotekę Nauczycielską . . . 376

Komunikaty . . . 378

*) Ostatni w 1938 r

88.

ROZPORZĄDZENIE

Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego

z dnia 21 lipca 1938 r. (Nr BP-11166/38)

w sprawie zmiany wzoru umów zawieranych z nauczycielami.

Na podstawie art. 1 ustawy z dnia 4. VI. 1920 r. o tymczasowym ustroju władz szkolnych (Dz. U. R. P. Nr 50, poz. 304) zarządzam, co następuje:

§ 1. W związku z wejściem w życie z dniem 1 września 1938 r. ustawy z dnia 9 kwietnia 1938 r. o powszechnym obowiązku wojskowym (Dz. U. R. P. Nr 25, poz. 220) ulega następującym zmianom wzór umowy, stanowiący załącznik do rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 10 sierpnia 1937 r. o wynagrodzeniu opłacanych przez Państwo kontraktowych nauczycieli szkół państwowych i publicznych (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr 10, poz. 318):

I. Punkt 3 otrzymuje brzmienie: „3) W razie niemożności pełnienia obowiązków wskutek powołania do pełnienia czynności sędziego przysięgłego, ławnika sądu pracy, albo innych obowiązków obywatelskich nałożonych przepisami prawa publicznego, albo też wskutek wykluczenia od zajęć przez władzę sanitarną dla zapobieżenia rozwleczenia choroby zaraźliwej, pracownik zachowuje przez okres 3-ch miesięcy prawo do wynagrodzenia zmniejszonego o kwoty otrzymane ze Skarbu Państwa na skutek powołania do pełnienia wyżej wymienionych obowiązków obywatelskich, albo też wykluczenia od zajęć przez władze sanitarne. We wszystkich wymienionych wyżej wypadkach niemożności pełnienia obowiązków, prawo do wynagrodzenia gaśnie przed upływem 3-ch miesięcy, jeżeli w ciągu tych 3-ch miesięcy umowa niniejsza ulegnie rozwiązaniu wskutek upływu czasu, na który ją zawarto.

W razie powołania na przeszkolenie lub na ćwiczenia wojskowe na podstawie ustawy z dnia 9 kwietnia 1938 r. o powszechnym obowiązku wojskowym, zatrzymuje pracownik na czas tego przeszkolenia lub ćwiczeń wynagrodzenie określone w punkcie 2) z zastrzeżeniem postanowień art. 135 wspomnianej ustawy. W razie powołania do odbycia zasadniczej służby wojskowej, jak również w razie powołania do czynnej służby wojskowej ze względu na bezpieczeństwo Państwa na podstawie powołanej wyżej ustawy o powszechnym obowiązku wojskowym, przestanie pracownik otrzymywać wynikające z niniejszej umowy wynagrodzenie, z końcem miesiąca, w którym nastąpiło wcielenie".

II. Punkt 6c) otrzymuje brzmienie: „c) w razie powołania do odbycia zasadniczej służby wojskowej — jeżeli stosunek pracy w chwili powołania trwał nieprzerwanie mniej aniżeli 6 miesięcy — z dniem wcielenia".

III. Ustęp 2 punktu 6 otrzymuje brzmienie: „Umowa nie ulega rozwiązaniu z powodu: a) powołania do odbycia zasadniczej służby wojskowej, jeżeli stosunek pracy w chwili powołania trwał nieprzerwanie co najmniej 6 miesięcy, b) powołania pracownika na przeszkolenia lub na ćwiczenia wojskowe, oraz c) powołania żołnierzy rezerwy lub pospolitego ruszenia do czynnej służby wojskowej ze względu na bezpieczeństwo Państwa".

§ 2. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem 1 września 1938 r.

Minister Wyznań Religijnych
i Oświecenia Publicznego:
W. Świętosławski.

89.

ZARZĄDZENIE

Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego

z dnia 31 października 1938 r. (Nr III O-6594/38)

w sprawie

otwarcia Publicznej Szkoły Przysposobienia Rolniczego im. Senatora Andrzeja Średniawskiego w Myślenicach.

Na podstawie art. 1 ustawy z dnia 4 czerwca 1920 r. o tymczasowym ustroju władz szkolnych (Dz. U. R. P. Nr 50, poz. 304) zarządzam, co następuje:

§ 1. Otwiera się Publiczną Szkołę Przysposobienia Rolniczego im. Senatora Andrzeja Średniawskiego w Myślenicach.

§ 2. Zarządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Minister Wyznań Religijnych
i Oświecenia Publicznego:
W. Świętosławski.

90.

OKÓLNIK Nr 61.

z dnia 5 listopada 1938 r. (III PU-6160/38)
w sprawie

odciążenia młodzieży w żeńskich szkołach zawodowych.

W związku z przeciążeniem młodzieży w żeńskich szkołach zawodowych wszystkich typów i stopni, zarządzam:

1) skrócić godzinę lekcyjną „zajęć warsztatowych“ w szkołach i na kursach przemysłowych oraz „zajęć praktycznych“ w szkołach gospodarczych — do 50 minut;
2) skreślić w planach lekcyjnych godziny poświęcone specjalnie wychowawstwu, gdyż praca wychowawcza obejmować powinna całokształt zajęć szkolnych; w wyjątkowych wypadkach, w razie konieczności szerszego omówienia lub opracowania niektórych zagadnień natury wychowawczej, szkoła powinna znaleźć odpowiedni na to czas poza lekcjami;
3) stosować się do okólnika Nr II W-5737/37 z dnia 30 czerwca 1937 r. (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr 8 ,poz. 283) w sprawie 10 minutowych ćwiczeń cielesnych oraz t. zw. ćwiczeń śródlekcyjnych.

Doceniając znaczenie wystaw lub rewij w żeńskich szkołach zawodowych, zwracam uwagę na konieczność ograniczenia czasu, przeznaczonego na wykonanie eksponatów, wyłącznie do godzin, przewidzianych w programach na zajęcia warsztatowe (praktyczne).

Podsekretarz Stanu:
Jerzy Ferek-Błeszyński.

Otrzymują:

Kuratoria Okręgów Szkolnych,
Urząd Wojew. Śląski Wydz. Ośw. Publ., Liceum Krzemienieckie.

91.

Nr O. 36349/38. Kraków, dn. 20 grudnia 1938.

Do

Inspektoratów Szkolnych, Dyrekcyj państwowych szkół średnich ogólnokształcących i zawodowych oraz zakładów kształcenia nauczycieli w Okręgu w sprawie

opłaty stemplowej od podań i poświadczeń.

Na podstawie rozporządzenia Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 12. XII b. r. Nr BP-26480/38 oraz rozporządzenia Ministerstwa Skarbu z dnia 17. XI. b. r. Nr D. V. 28414/5/36 wyjaśniam, że

I. Podania osób prywatnych o wskazanie adresu nauczycieli lub urzędników, którzy są lub byli na służbie państwowej, podlegają opłacie stemplowej w wysokości 5 zł i po 50 gr od każdego załącznika, na mocy art. 145 ustawy o opłatach stemplowych (Dz. U. R. P. z 1935 r. Nr 64, poz. 404). Wyżej wymienione podania wolne są jednak od opłaty stemplowej w myśl art. 142 pkt. 5 u. o. s., o ile składane są przez członków rodzin nauczycieli lub urzędników.

II. Poświadczenie przez urząd państwowy własnoręczności podpisów funkcjonariuszów państwowych podlegają opłacie stemplowej w wysokości 1,50 zł od każdego poświadczonego podpisu na mocy art. 158 u. o. s. Suma jednak opłat za poświadczenie podpisów umieszczona na tym samym dokumencie, nie może przewyższać 5 zł.

III. Poświadczenie przez urząd państwowy zgodności odpisów i wyciągów, sporządzonych przez ten urząd i wydanych stronie, podlega opłacie stemplowej w wysokości 2 zł od każdej pełnej lub zaczętej stronicy na mocy art. 157 ust. 1 u. o. s. Poświadczenie zaś zgodnści odpisów i wyciągów sporządzonych przez strony, podlega opłacie w wysokości 1 zł od każdej pełnej lub zaczętej strony na mocy art. 157 ust. 2 pkt. „b” u. o. s. Zgodnie z § 186 rozporządzenia z dnia 10 października 1932 r. (Dz. U. R. P. Nr 99, poz. 842) opłata, przewidziana w art. 157 u. o. s., nie może przewyższać kwoty, obliczonej w ten sposób, że powierzchnię wszystkich stronic, ustaloną w centymetrach kwadratowych dzieli się przez 875, a liczbę tą drogą otrzmaną, mnoży się przez właściwą stawkę, wymienioną w art. 157. Jeżeli z podziału przez 875 wynika liczba cała z ułamkiem, to zaokrągla się ją wzwyż do najbliższej liczby całej.

Kurator Okręgu Szkolnego:
J. Stypiński w. r.

92.

Nr II. 32042/38. Kraków, dn. 25 listopada 1938 r.

Do

Dyrekcyj państw. i pryw. szkół średnich ogólnokształcących i zakładów kształcenia nauczycieli w Okręgu — w sprawie

ulg w opłatach egzaminacyjnych dla młodzieży szkolnej przy uzyskiwaniu prawa jazdy.

Na podstawie zarządzenia Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 29 października 1938 r. Nr II. S. 9633/38 podaję do wiadomości, że Automobilklub Polski zgodził się na przyznanie ulg w opłatach egzaminacyjnych przy uzyskiwaniu zezwoleń na prowadzenie pojazdów mechanicznych młodzieży narodowości polskiej szkół średnich ogólnokształcących i liceów pedagogicznych z polskim językiem nauczania.

Przy zastosowaniu ulg opłata za egzamin na kierowcę samochodu i motocyklu ustalona została na . . . . 12 zł
za egzamin na kierowcę samochodu . . 10 zł
a motocyklu . . . . 8 zł

Ulgi te przyznawane będą przez wszystkie biura Automobilklubu Polski grupom nie mniejszym niż 10 osób na podstawie zgłoszeń Dyrekcyj szkół bez potrzeby wnoszenia oddzielnych podań o zniżki z zastosowaniem się jednak do trybu przewidzianego rozporządzeniem o ruchu pojazdów mechanicznych (Dz. U. R. P. Nr 85 z r. 1937) i do regulaminu przepisów drogowych. Nadto Automobilklub zastrzega korzystanie z ulg wyłącznie dla kandydatów na kierowców niezawodowych i tylko przy egzaminie pierwszym.

Opłaty za egzamin grupy kandydatów mogą być uiszczane przez Dyrekcję zakładów ryczałtowo (t. j. kwota równa iloczynowi z ilości kandydatów przez wysokość taksy). Umożliwi to Dyrekcjom stosowanie ulg a nawet zupełnych zwolnień dla młodzieży niezamożnej przez odpowiednie różnicowanie opłat zależnie od warunków materialnych kandydatów, spośród których zamożniejszym można wogóle odmówić prawa korzystania z ulg.

W związku z tym Dyrekcje powinny na zgłoszeniach do egzaminu podawać nazwiska kandydatów i wysokość opłaconej przez każdego z nich taksy, a należytość wpłacać na konto P. K. O. Nr 1648, dołączając potwierdzenie wpłaty do arkusza zgłoszeń i podając również na odcinku P. K. O., przeznaczonym dla odbiorcy, nazwiska kandydatów. Przy szkoleniu kandydatów do egzaminu należy posługiwać się podręcznikami, zatwierdzonymi przez Ministerstwo do bibliotek szkolnych: „Bez szofera“ i „Przepisy drogowe“.

Kurator Okręgu Szkolnego:
J. Stypiński w. r.

93.

Nr II. 35514/38. Kraków, dn. 20 grudnia 1938 r.

Do

Dyrekcyj państwowych i prywatnych szkół średnich ogólnokształcących w Okręgu — w sprawie

przyjmowania do liceów ogólnokształcących uczniów z wykształceniem 6 klas daw. gimn.

Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, mając na uwadze te okoliczności, że do końca roku szkolnego 1938/39 mogą się odbywać egzaminy dla eksternów z kursu sześciu klas dawnego gimnazjum a kandydaci, którzy taki egzamin złożyli lub złożą, nie będą mogli kontynuować nauki w klasach VII i VIII dawnego gimnazjum oraz, że gimnazjalny egzamin dojrzałości wygasa, zezwoliło zarządzeniem z dnia 5 grudnia b. r. Nr II. S. 10587/38 na przyjmowanie do kl. I. liceów ogólnokształcących na podstawie egzaminu wstępnego tych kandydatów, którzy przedstawią świadectwo ukończenia klasy VI gimnazjum dawnego ustroju w szkole państwowej lub prywatnej z prawami, względnie świadectwo złożenia egzaminu z kursu sześciu klas gimnazjum dawnego, o ile posiadają wiek, przewidziany dla uczniów kl. I liceów ogólnokształcących.

Kurator Okręgu Szkolnego:
J. Stypiński wr.

94.

KONKURSY

z terminem czterotygodniowym od daty ukazania się niniejszego Nru Dziennika Urzędowego.

Inspektorat Szkolny w Nowym Sączu ogłasza

ogłasza konkurs na następujące posady kierowników szkół:

W powiecie limanowskim:

1) publ. szkoła pow. Nr 2 stopnia I o 2 naucz. w Kasince Małej (ponowny), 2) publ. szkoła pow. II stopnia o 3 naucz. w Koninie, 3) publ. szkoła pow. Nr 1 I stopnia o 2 naucz. w Lubomierzu, 4) publ. szkoła pow. I stopnia o 2 naucz. w Łętowem (ponowny), 5) publ. szkoła pow. I stopnia o 2 naucz. w Młyńczyskach, 6) publ. szkoła pow. II stopnia o 2 naucz. w Młynnem, 7) publ. szkoła pow. Nr 2 I stopnia o 2 naucz. w Mszanie Górnej, 8) publ. szkoła pow. I stopnia o 2 naucz. w Podobinie, 9) publ. szkoła pow. Nr 1 II stopnia o 4 naucz. w Przyszowej, 10) publ. szkoła pow. Nr 1 I stopnia o 2 naucz. w Rupniowie (ponowny), 11) publ. szkoła pow. Nr. 1 I stopnia o 2 naucz. w Szczawie (ponowny), 12) publ. szkoła pow. III stopnia o 6 naucz. w Szczyrzycu (ponowny), 13) publ. szkoła pow. I stopnia o 2 naucz. w Ujanowicach, 14) publ. szkoła pow. I stopnia o 2 naucz. w Wysokiem, 15) publ. szkoła pow. I stopnia o 2 naucz. w Żmiącej.

W powiecie nowosądeckim:

1) publ. szkoła pow. I stopnia o 2 naucz. w Binczarowej, 2) publ. szkoła pow. I stopnia o 2 naucz. w Brzeznej, 3) publ. szkoła pow. I stopnia o 2 naucz. w Gostwicy, 4) publ. szkoła pow. I stopnia o 2 naucz. w Librantowej (ponowny), 5) publ. szkoła pow. I stopnia o 2 naucz. w Jelnej, 6) publ. szkoła pow. I stopnia o 2 naucz. w Kobyle-Gródku, 7) publ. szkoła pow. I stopnia o 2 naucz. w Miliku, 8) publ. szkoła pow. I stopnia o 2 naucz. w Porębie Małej, 9) publ. szkoła pow. I stopnia o 2 naucz. w Piorunce, 10) publ. szkoła pow. I stopnia o 2 naucz. w Posadowej, 11) publ. szkoła pow. I stopnia o 2 naucz. w Roztoce Wielkiej (ponowny), 12) publ. szkoła pow. II stopnia o 4 naucz. w Rożnowie, 13) publ. szkoła pow. I stopnia o 2 naucz. w Siedlcach, 14) publ. szkoła pow. I stopnia o 2 naucz. w Złockiem, 15) publ. szkoła pow. I stopnia o 2 naucz. w Siołkowej.

Podania należycie udokumentowane (wyciąg z akt personalnych, życiorys obrazujący dotychczasową pracę naucz. i społeczną) należy wnosić drogą służbową do Inspektoratu Szkolnego w Nowym Sączu. — Od kandydatów na stanowiska kierowników szkół II i III stopnia wymagany jest W. K. N., a dla kandydatów szkół w pow. nowosądeckim pod poz. 1, 7, 9, 11 i 14 znajomość języka łemkowskiego.

Inspektorat szkolny w Tarnowie ogłasza konkurs na następujące posady kierowników szkół:

powiat brzeski:

1) Publicznej szkoły pow. III stopnia w Wojniczu, 2) publ. szkoły pow. II stopnia w Biesiadkach o 3 naucz., 3) publ. szkoły pow. II stopnia w Domosławicach o 3 naucz., 4) publ. szkoły pow. II stopnia w Gnojniku o 3 naucz., 5) publ. szkoły powszechnej II stopnia o 3 naucz. w Buczu, 6) publ. szkoły powsz. I stopnia o 2 naucz. w Rudzie Kameral., 7) publ. szkoły pow. I stopnia o 2 naucz. w Zabawie.

powiat dąbrowski:

8) publ. szkoły pow. I stopnia o 2 naucz. w Gorzycach, 9) publ. szkoły pow. I stopnia o 2 naucz. w Gruszowie Wielk., 10) publ. szkoły powsz. I stopnia o 2 naucz. w Radwanie, 11) publ. szkoły pow. I stopnia o 2 naucz. w Woli Rogowskiej.

Podania należy wnosić z zachowaniem drogi służbowej do Inspektoratu Szkolnego w Tarnowie.

95.

KOMUNIKATY.

Dyrekcja Państwowego Instutu Nauczycielskiego podaje następujące informacje dla osób, chcących przygotować się do egzaminu wstępnego na studia w Państwowym Instytucie Nauczycielskim.

1) O przyjęcie do Instytutu w r. 1939 mogą ubiegać się kierownicy (czki) i nauczyciele (ki) publicznych szkół powszechnych lub szkół ćwiczeń. którzy:

a) najpóźniej przed 3-ma laty, t. j. w r. 1936 ukończyli względnie zdali egzamin z Wyższego Kursu Nauczycielskiego lub posiadają ukończone przed tym czasem inne analogiczne, uznane przez Władze szkolne studia,

b) mają dodatnią ocenę pracy zawodowej,

c) wykazują szczególne uzdolnienia i zamiłowania w dziedzinie zagadnień związanych z pracą szkolną.

Przeprowadzone w tym dziale badania i obserwacje dzieci, ujęte w przejrzyste, czytelnie napisane sprawozdanie względnie opracowanie, należy załączyć do podania o przyjęcie.

2) Zakres wymagań od kandydata do Instytutu obejmuje:

A) wiadomości, jakie powinien posiadać absolwent Wyższego Kursu Nauczycielskiego z psychologii, pedagogiki, higieny wraz z nauką o człowieku w oparciu o obowiązkową i dokładnie opanowaną lekturę następujących dzieł:

1) Stefan Baley: Zarys psychologii w związku z rozwojem psychiki dziecka;
2) Jan Bogdanowicz: Zarys rozwoju fizycznego dziecka;
3) Zygmunt Mysłakowski: Pedagogika ogólna;
4) Bohdan Nawroczyński: Zasady nauczania;
5) Stanisław Kot: Zarys dziejów wychowania, jako funkcji społecznej;
6) Stanisław Łempicki: Polskie tradycje wychowawcze.

Poza wyżej podaną lekturą, która stanowi zasadnicze przygotowanie kandydata, obowiązuje przepracowanie jednego dzieła dodatkowego, dowolnie wybranego z podanych poniżej:

1) Dawid J. Wł.: Inteligencja, wola i zdolność do pracy;
2) Karpowicz St.: Wybór pism;
3) Dewey J.: Szkoła i społeczeństwo; Szkoła i dziecko;
4) Claparède Ed.: Wychowanie funkcjonalne;
5) Czerwiński Sł.: O nowy ideał wychowania;
6) Suchodolski B.: Kultura i osobowość;
7) Kerschensteiner G.: Pojęcie szkoły pracy;
8) Piaget J.: Mowa i myślenie u dziecka; Jak sobie dziecko świat przedstawia;
9) Szuman St. — Skowron St.: Organizm a życie psychiczne; Hormony w psychofizycznym rozwoju człowieka;
10) Znaniecki H.: Socjologia wychowania.

B) znajomość ustawy o ustroju szkolnictwa z r. 1932, statutu i programów szkoły powszechnej, oraz orientowanie się w dozwolonych dla szkół powszechnych podręcznikach i książkach do lektury dla uczniów szkoły powszechnej,

C) znajomość jednego z języków obcych: (francuski, niemiecki, angielski) w stopniu umożliwiającym korzystanie z lektury naukowej w danym języku.

W przepracowaniu wymienionej lektury obowiązkowej i dodatkowego dzieła wybranego nie chodzi o pamięciowe opanowanie całości książki, lecz o syntetyczne ujęcie opracowanego przez autora tematu — i umiejętność zreferowania tego tematu — względnie pewnych zagadnień w temacie rozwiniętych.

Z lektury obowiązkowej — otrzymuje się przy kolokwium omówienie któregokolwiek z zagadnień opracowanych w jednej z wymienionych książek. Książka wybrana przez kandydata może być przedmiotem dokładniejszej analizy w czasie kolokwium.

Zagadnienie rozwoju fizycznego dziecka ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju systemu nerwowego oraz higieny życia i pracy dziecka, jest zawsze przedmiotem egzaminu wstępnego.

W podaniu o dopuszczenie do egzaminu wstępnego, które składa się w marcu — na podstawie ogłoszonego przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego konkursu — należy zaznaczyć, że wymagania podane w tym komunikacie są kandydatowi znane i że zostały uwzględnione przy przygotowaniu się do egzaminu.

96.

DZIAŁ NIEURZĘDOWY.

Teren, mapa, obraz i książka w nauczaniu geografii w szkole powszechnej.

W uwagach ogólnych do programów (str. 299, pr. III st.) powiedziano, że „realizacja materialnych celów nauczania opiera się głównie na wiadomościach, zaczerpniętych z terenu Polski". To nowe ujęcie zrodziło dużą trudność przy nauczaniu geografii. Podstawą jej nauczania jest obecnie środowisko, a w węższym ujęciu — teren. Ów teren, ujęty w przestrzenne zjawisko, jako krajobraz, jest wynikiem oddziaływania dwu sił: z jednej strony — przyrody, z drugiej — człowieka. Celem nauczania geografii jest właśnie uchwycenie tego wzajemnego oddziaływania. „Geografia ma wyrabiać umiejętność obserwowania otaczającej rzeczywistości, zestawiania i wiązania poznanych szczegółów, umiejętność orientowania się w terenie i symbolice mapy" (str. 300). Jak wynika z wyżej przytoczonych założeń programowych, nauczanie geografii nosi charakter pracy **samodzielnej i poglądowej,** uczeń musi zająć postawę aktywną, sam niejako musi odkrywać ziemię i prawa nią rządzące, a to przede wszystkim we własnym środowisku, a następnie w całej Polsce i na całej kuli ziemskiej.

Najważniejszymi drogami, prowadzącymi do osiągnięcia tego celu oraz źródłami poznania dostępnymi dla bezpośredniej i aktywnej postawy ucznia szkoły powszechnej, są:

1) obserwacja otaczającej nas rzeczywistości (krajobrazu i środowiska humanistycznego, wycieczki i praca w terenie).
2) ilustracja (fotografie, reprodukcje, filmy, artystyczne przedstawienie krajobrazu itp).
3) mapa (obraz schematyczny ziemi).
4) słowo żywe (ujęte w formie opowiadań barwnych nauczyciela, radio, filmy dźwiękowe).

5) podręcznik szkolny.
6) lektura uzupełniająca (rozprawki popularno-naukowe, barwne opisy literackie).
7) inne pomoce (diagramy, wykresy, modele, reliefy, piaskownica, gnomon, telurium, zenitarium itp.).

Wszystkie te źródła poznania są dostępne dla ucznia i muszą być odpowiednio wykorzystane w pracy szkolnej, lecz występują one w różnym natężeniu na poszczególnych szczeblach nauczania. Na najniższym szczeblu nauczania (kl. I i II) **wycieczki** są podstawową formą ujmowania przeżyciowo środowiska, tematy zaś geograficzne koncentrują się w tematach języka polskiego. Wycieczki dostarczają przeżyć nie tylko emocjonalnych, ale także poznawczych, gdyż przyzwyczajają dziecko do samorzutnego obserwowania terenu. W kl. I i II-giej dziecko zdobywa podbudowę do pracy w kl. III-ciej, w której nauczanie geografii jest związane z nauką przyrody. I tu także, jak w kl. I i II-giej, podstawą poznania jest obserwacja w terenie, w formie bliższych lub dalszych wycieczek. Inne źródła poznania (pomoce) mają tylko uboczne znaczenie. Dziecko, pod kierunkiem nauczyciela, w sposób naiwno-realistyczny poznaje środowisko, nie wdając się w jego szczegółową analizę.

W kl. IV-tej geografia ma osobny program, uczeń ma poznać inne krajobrazy, występujące w Polsce, ma w bardzo ogólnym zarysie stworzyć sobie wyobrażenie o całości Polski. Zasadniczo należałoby to zdobyć na podstawie bezpośredniej obserwacji drogą wycieczek, ponieważ jednak nie jest to możliwe, wobec tego **ilustracja** musi zastąpić naturalny i bezpośrednio obserwowany krajobraz. Tę samą rolę spełniają obrazy filmowe, barwne opisy słowne krajobrazu, podawane przez nauczyciela, wreszcie pogadanki radiowe.

Po opanowaniu podziałki na poziomie kl. IV-tej występuje plan klasy, podwórka i danej miejscowości, w końcu zaś mapa polityczna, jako schematyczny plan całej Polski. Miasta, krainy, które już dziecko poznało z ilustracji, należy obecnie zlokalizować na mapie.

W kl. V-tej podstawą pracy staje się **mapa fizyczna,** wszystkie zaś inne pomoce, jak ilustracje, modele, reliefy, podręcznik, lektura uzupełniająca, — służą do uplastycznienia fikcyjnych podróży, odbywanych po mapie.

Wycieczki w teren na poziomie klas V-tej, VI-tej i VII-mej służą z jednej strony do wprowadzenia w symbolikę mapy, z drugiej, jak mówi program (str. 300 III st.) uczą ,,badać elementy przyrody i życia człowieka, oraz czynić próby łączenia ich w jedną całość krajobrazową", bo w tych klasach ,,chodzi o takie ujęcie całości krajobrazowej terenu, by w umyśle dziecka konkretnie uwidoczniała się wzajemna zależność rozmaitych, a przede wszystkim przewodnich elementów i zjawisk, tworzących zespół życia danego krajobrazu" (str. 304).

W kl. VII-mej wycieczki mają charakter obserwacji życia gospodarczego, antropogeograficznego, a ściślej mówiąc socjo-geograficznego.

Na szczeblu drugim na plan pierwszy wybija się mapa, ilustracje i podręcznik. Wycieczki w teren nie tracą swego znaczenia, ale ze względów technicznych nie są i nie mogą być podstawą samodzielnej pracy ucznia. W kl. VII znowu dominującą pozycję zajmują wycieczki, boć, jak mówi program (str. 218. III st.): ,,Poszczególne fragmenty życia gospodarczego należy rozpatrywać przede wszystkim w najbliższym otoczeniu. W tym celu należy odbyć kilka wycieczek do najbliższych zakładów, czy ośrodków gospodarczych, instytucji użyteczności publicznej itp.". Widzimy, że na wszystkich trzech szczeblach nauczania największy nacisk położono na pracę w terenie, inne zaś źródła realizacji traktuje się jako pomoce, mogące w większym lub mniejszym stopniu zastąpić ów teren, na których możemy robić obserwacje i wyciągać wnioski natury geograficznej i praktycznej.

Zagadnienie pracy w terenie wiąże się ściśle z kwestią wycieczek, których znaczenia jeszcze nauczyciele szkół powszechnych w wielu wypadkach nie doceniają. Na wycieczkę wciąż patrzy się pod kątem rozrywkowym, nieraz nawet jako na daremną stratę czasu. To nieporozumienie trwa od czasów, kiedy praca opierała się na werbaliźmie, a za wielki postęp uważało się ilustrację czy mapę.

Pracę w terenie, względnie wycieczki, można ujmować z podwójnego punktu widzenia: raz jako **organizowanie pracy dydaktycznej w terenie,** drugi raz — ze względu na **cel materialny wycieczki.**. W pierwszym wypadku chodzi o pracę w terenie, ujętą:

a) jako jednostka lekcyjna, w której posługujemy się bezpośrednią rzeczywistością środowiska, jako pomocą,
b) jako wycieczka, mająca na celu zaobserwowanie w terenie pewnego określonego zjawiska geograficznego, które wcześniej lub później — było lub będzie przepracowane na lekcji w klasie,
c) jako wycieczka skumulowana, dłuższa, której celem jest zaobserwowanie zjawisk nietylko geograficznych, ale także np. historycznych, przyrodniczych; może to być też wycieczka geograficzna, skorelowana z zajęciami z ćwiczeń cielesnych.

Jeżeli chodzi o cele materialne pracy w terenie, to możemy ją rozpatrywać jako:

a) wprowadzenie i obserwacja w terenie nowego zagadnienia — w formie lekcji lub wycieczki,
b) ćwiczenie orientacyjne na podstawie nabytych wiadomości, np. posługiwanie się planem, mapą warstwicową w terenie,
c) utrwalenie i powiązanie wiadomości z geografii z środowiskiem tak fizycznym, jak socjo- i antropologicznym.

Przy takim ujęciu pracy w terenie — pokonać musimy dość duże trudności. Pierwszą z nich jest liczba dzieci. Przy odrobinie zmysłu organizacyjnego można ją łatwo przezwyciężyć, np. przez

ustalenie przywódców grup w łonie danej klasy. Program III stop. str. 304 mówi: „Przygotowanie organizacyjne ma polegać na podziale klasy na mniejsze grupy, z wyznaczeniem w obrębie każdej grupy poszczególnym uczniom odrębnych zajęć administracyjnych, jak np. opieki nad porządkiem, noclegiem i jedzeniem itp."

Druga trudność — to przygotowanie rzeczowo. Często wycieczki nie udają się, lekcje w terenie zawodzą — z winy nauczyciela, któremu brak wiadomości rzeczowych. Nauczyciel bezwzględnie musi sam wcześniej odbyć wycieczkę w teren, zaznajomić się z środowiskiem, zrozumieć, że praca w terenie nie tylko pod względem organizacyjnym — ale i pod względem przygotowania rzeczowego — jest znacznie trudniejsza od pracy w klasie. Także i uczniowie — już przed rozpoczęciem wycieczki, zwłaszcza dłuższej, winni być do niej przygotowani pod względem rzeczowym. Wyraźnie program zaznacza, że „rzeczowe przygotowanie powinno objąć pracę młodzieży nad tematami, z którymi spotka się w czasie drogi (teren, roślinność, historyczne pamiątki, zabytki, rodzaje techniki fabrycznej itp.).

Nie jest rzeczą obojętną czas trwania wycieczki. Program wyróżnia: 1) wycieczki krótkie w najbliższą okolicę, które trwają 2—3 godziny i mają na celu opracowanie jednego, ściśle określonego tematu, 2) dłuższe jedno lub kilkudniowe. które mogą i powinny obejmować większą ilość zagadnień.

Każda praca w terenie w formie wycieczki geograficznej winna się składać z trzech etapów:

1) przygotowanie wycieczki pod względem a) organizacyjnym, b) rzeczowym, c) metodycznym.
2) przeprowadzenie wycieczki w formie lekcji w terenie lub w formie wycieczki w ściślejszym tego słowa znaczeniu,
3) utrwalenie i zebranie wiadomości, zdobytych na wycieczce — już w klasie, w formie odpowiednich ćwiczeń, wypracowań pisemnych, rysunków, ulepianek, na piaskownicy itp.

Współpraca nauczyciela z uczniami może iść, jak radzi p. Niemcówna, „w kierunku zebrania jak największego materiału obserwacyjnego do lekcji szkolnych, oraz doszukiwania się w rzeczywistości ziemskiej potwierdzenia wniosków, wysnutych w klasie." Nie należy też zapominać, że plan wycieczek, przynajmniej dalszych, powinien być uzgodniony z rozkładem materiału, a terminy wycieczek w ogólnych zarysach winny być przewidziane na cały rok szkolny.

Drugim źródłem, mającym na celu zrozumienie krajobrazu — są **ilustracje**, obrazy, fotografie, które mają niejako zastępcze znaczenie, ponieważ warunki techniczne nie pozwalają nam na obserwację bezpośredniej rzeczywistości. Winny one więc odnosić się jedynie do takich terenów, których nie możemy zwiedzić. Ilustracje muszą być proste, przejrzyste i winny mieć odpowiednik w rzeczywistości, a nie przedstawiać idealnego ilustracji, lecz dla lekcji należy podawać niewiele charakterystyczne dbać trzeba, by były one istotnie charakterystyczne dla danego krajobrazu — i rozumie się, należycie je wykorzystać.

Najczęścej, poczynając już od klasy IV-tej, lekcje opierają się na obrazach, które niejako wyprowadzają ucznia po za ramy klasy. „Służą one, — jak mówi program, — do tworzenia właściwych wyobrażeń o nieznanych krainach." Obrazy, względnie ilustracje, mogą się między sobą różnić co do a) treści, b) metody odtwarzania rzeczywistości, c) wielkości (formatu). Z geograficznego punktu widzenia ilustracje mogą ujmować stosunki fizjograficzne (teren, roślinność, rzeźbę, faunę itp), oraz socjo- i antropogeograficzne (zajęcia ludności, osadnictwo, fabryki, przemysł, punkty administracyjne, handlowe itp).

Zależnie od wykonania mogą to być: a) dzieła sztuki, b) fotografie, c) obrazy, będące niejako idealnym ujęciem, względnie typowym, które nie mają konkretnego odpowiednika w rzeczywistości. Te ostatnie należy usuwać ze zbiorów szkolnych. Odnośnie do formatu program wyróżnia: 1) obrazy ścienne, 2) pocztówki, 3) wycinki z pism ilustrowanych. Największą wartość mają obrazy, wyświetlane przez epidiaskop, i filmy. Epidiaskop jest bardzo ważną pomocą, ponieważ wyświetla obrazy z książek i podręczników. Najidealniejszą pomocą jest film, ponieważ daje ujęcie rzeczywistości w jej rozwoju, w przebiegu zjawisk. Obrazy ścienne mają tę wadę, że dają ujęcie statyczne zjawiska. Ilustracje winny być uporządkowane i łatwo dostępne. Dobrze byłoby, aby do każdego tematu miała szkoła po kilka ilustracji. W niektórych szkołach nauczyciele prócz katalogów inwentarzowych potworzyli katalogi rzeczowe, co niezmiernie ułatwia przygotowanie i dobranie ilustracji do lekcji. Dydaktyczna wartość ilustracji wtedy może być wykorzystana, jeżeli będzie ona odpowiednio zinterpretowana przez uczniów, powiązana z terenem, mapą i podręcznikiem. Przy omawianiu ilustracji nauczyciel musi współpracować z uczniem, nie może pozwolić na suche, nieraz bez sensu opisywanie obrazka, lub zadowolić się opisem powierzchownym. Pokazywanie dużej ilości obrazów i wypytywanie uczniów, czy dany obraz podoba mu się, czy nie, nie powinno mieć miejsca w szkole powszechnej.

Mapa jest konieczną pomocą przy nauczaniu geografii. Program stawia mapy i plany na jednym z naczelnych miejsc. Każda szkoła powinna zaopatrzyć się w plan miejscowości, w której się znajduje, a sami uczniowie winni wykonać plan klasy, szkoły i parceli szkolnej. Większe miasta przeważnie mają plany drukowane, wsie przeciwnie najczęściej ich nie posiadają. Nauczyciel zmuszony jest sam, lub przy pomocy kogoś, kto się na tym zna, sporządzić plan miejscowości, w której uczy. Plan winien być narysowany w podziałce 1:5000, a najmniejsza podziałka planu nie może przekraczać 1:10000. Komplet map, podany w programach na str. 305, należałoby uzupełnić jeszcze mapą powiatu, wykonaną już to na pod-

stawie planów oryginalnych, już to map w podziałce 1:100000. Tego rodzaju mapa ma duże znaczenie przy robieniu wycieczek i może służyć do ujmowania zagadnień, związanych z powiatem, co jest niejako poszerzeniem lokalnego środowiska. Prócz map ściennych nieodzowną pomocą powinny być mapy podręczne dla uczniów. W kl. IV-tej konieczna jest mapa polityczna Polski, w V-tej podręczna mapa fizyczna Polski i Europy, w VI-tej mapa fizyczna planiglobów, a o ile jest to możliwe — mapy poszczególnych części świata. Należałoby dążyć do tego, aby każdy uczeń miał podręczny atlas, może też szkoła, jeśli na to pozwolą fundusze, zakupić pewną ilość kompletów map lub atlasów podręcznych dla uczniów (np. atlasy Romera dla szkół powszechnych, wyd. XII). Używanie i interpretacja mapy zależy od poziomu i zaawansowania uczniów w rozumieniu symboliki mapy, oraz od stopnia organizacyjnego szkoły. Mapy nie powinny wisieć stale w klasie, gdyż ulegają szybko zniszczeniu, należy je przechowywać w salach przeznaczonych na ten cel, np. w pracowniach geograficznych.

Poważną pozycję przy nauczaniu zajmuje tzw. mapa konturowa. Może to być zwykła tablica, na której wyrysowano granice, rzeki, miasta itp. Po wsiach, gdzie brak jest map, ma ona pierwszorzędne znaczenie, gdyż umożliwia genetyczne narastanie treści geograficznej danej krainy, ujęte przez nauczyciela przy współpracy uczniów w postaci symbolów. Równolegle do mapy indukcyjnej winni uczniowie posługiwać się mapkami konturowymi, o czym jeszcze będzie mowa.

Podręcznik do niedawna, o ile nie był usuwany w cień, to był dyskretnie tolerowany; dopiero statut szkół powszechnych jasno określił jego rolę w nauczaniu. Paragraf 42 stwierdza, że metody nauczania winny uwzględniać w należytej mierze rolę a) nauczyciela, b) podręcznika i środków pomocniczych. W paragrafie 44 bliżej określono rolę podręcznika: ,,zależnie od przedmiotu, w którym jest używany, służy do:

1) utrwalania,
2) porządkowania,
3) zdobywania wiadomości,
4) wyrabiania sprawności.

Uczniom trzech ostatnich roczników służy ponadto do orientowania się w całości materiału".

We wstępie do programów równie wyraźnie zaznaczono, że ,,podstawową rolę przy utrwalaniu wiedzy odgrywa podręcznik szkolny. Sposób posługiwania się podręcznikiem zależy od stopnia nauczania i przedmiotu. W jednych przedmiotach podręcznik dostarcza uczniowi głównej treści do pracy na lekcjach szkolnych i w domu, w innych służy mu przede wszystkim do porządkowania i utrwalania zdobytej wiedzy i sprawności. Rzeczą nauczyciela jest odpowiednio pokierować pracą ucznia przy pomocy podręcznika". Podręczniki z geografii, zatwierdzone przez Min. W. R. i O. P., mogą być stosowane i używane do wyżej wymienionych celów. Podręcznik jest pomocą dla ucznia, tekst winien być zrozumiany i opanowany przez niego, należy też omówić wszystkie ilustracje. Lecz podręcznik ucznia i dla nauczycieli, zwłaszcza młodszych, ma duże znaczenie. Układ podręcznika, rozplanowanie materiału — umożliwia nauczycielowi wyczerpanie w odpowiednim czasie — w zgodzie z programami szkolnymi, — przewidzianego materiału naukowego. Ilustracje, wykresy, mapki, zawarte w podręczniku, w szkołach ubogich, wiejskich — stanowią częstokroć jedyną pomoc szkolną. Lecz podręcznik ucznia nie może być jedynym źródłem wiedzy dla nauczyciela. Nauczyciel musi bowiem stale pogłębiać i rozszerzać swoje wiadomości rzeczowe. Nie mamy jeszcze, niestety, podręczników dla nauczycieli szkół powszechnych, co odbija się niekorzystnie na stanie nauki.

Ustosunkowanie się ucznia do podręcznika określa paragraf 46 statutu: ,,Samodzielna praca ucznia winna polegać na braniu żywego i czynnego udziału w całej pracy w szkole i w domu, zwłaszcza na opracowaniu bądź omawianych tematów, bądź też dostępnych nowych przez właściwe korzystanie z podręczników, środków pomocniczych i urządzeń szkolnych". Najsilniej rola podręcznika przy uczeniu się samodzielnym ucznia wystąpi w szkołach niższych stopni, w czasie pracy w kompletach, przy pracy cichej. Podręcznik winien być wykorzystany nietylko w pracy domowej ucznia, lecz także i w szkole. Nauczyciel ma nauczyć dzieci, jak mają korzystać z podręcznika przez organizowanie odpowiednich lekcji. Uczeń może czytać samodzielnie barwny opis w podręczniku, lub też grupować systematycznie ujęte wiadomości, może interpretować mapki, ilustracje, może wykonywać ćwiczenia na podstawie zawartego w nim materiału statystycznego. Pytania i zagadnienia, podawane w podręczniku, mogą służyć do ugruntowania materiału, podanego w czasie lekcji.

Bliżej rolę podręcznika w nauczaniu omawiają programy I stopnia w uwagach ogólnych str. 292, 294, 295. W myśl tych wskazówek lekcje ciche mogą być przeznaczone na powtórzenie trudniejszych ustępów lub większych działów podręcznika. Dalej — celem nauki cichej może być przygotowanie do nowej lekcji głośnej przez wyszukanie głównej treści podczas czytania cichego, albo wreszcie można dać uczniom całkowicie nowy temat do opracowania przy pomocy odpowiedniego rozdziału podręcznika.

Lektura uzupełniająca jest w szkole powszechnej dopełnieniem podręcznika z geografii. W dziale geograficznym bibliotek w szkołach powszechnych powinny znaleźć miejsce:

1) broszurki popularno-naukowe,
2) czasopisma o charakterze geograficznym (Orli Lot, Ziemia, Płomyk),
3) powieści podróżnicze.

Dziennik Min. W. R. i O. P. i Dziennik Urz. Kuratorium Krak. podają bibliografię broszurek popularno-naukowych, opisujących wyprawy polskich i obcych podróżników. Dobrą lekturą uzupełniającą jest też Mały Rocznik Statystyczny w kl. VI i VII-mej. Wypisy geograficzne, którymi dawniej posługiwano się w szkołach powszechnych, ma-

ją tę wadę, że są niekompletnymi urywkami, często źle dobranymi, a język ich jest ciężki i trudny, nie należy ich więc uczniom dawać do opracowania samodzielnego, jedynie nauczyciel, chcąc uplastycznić jakiś opis, może niektóre urywki odczytać w klasie. Chętnie czytuje młodzież powieści geograficzne, które zawierają dużo materiału naukowego , a przez swój charakter beletrystyczny — nie nużą czytających. Lecz nauczyciel zmuszony jest kontrolować lekturę geograficzną domową, badać, czy młodzież zdaje sobie sprawę z treści naukowej danej książki, czy potrafi ją przedstawić w postaci opowiadania lub streszczenia. Aby jednak nauczyciel mógł udzielać młodzieży wskazówek i wyjaśnień, musi sam zapoznać się z lekturą uzupełniającą z geografii. Lekturę tę należy młodzieży podsuwać w czasie opracowywania danego tematu, aby była aktualna.

Na pogłębienie rzeczowych wiadomości z geografii dodatnio wpłynie korelacja z językiem polskim; dobór czytanek i lektury domowej, obrazującej życie człowieka, jego działalność, podróże, przygody i t. p., nie tylko wpływają na stronę formalną języka polskiego, ale mogą pogłębić wiadomości geograficzne i naodwrót. Aby jednak lektura uzupełniająca z języka polskiego i geografii odpowiednio była skorelowana i należycie wykorzystana dla obu tych przedmiotów, musi nauczyciel języka polskiego pozostawać w stałym kontakcie z nauczycielem geografii.

Inne pomoce naukowe — to globus, mapa indukcyjna, mapki konturowe, gnomon, piaskownica, modele, diagramy, mapy plastyczne. Są to pożądane środki pomocnicze, gdyż budzą zainteresowanie młodzieży. Nie będę podawał bliższych szczegółów o ich stosowaniu, gdyż leży to na marginesie niniejszego artykułu.

Dr Stanisław Kursa.

Nie przeciągać struny.

(Uwagi na marginesie pracy w liceach).

Młodzież liceów ogólnokształcących jest przeciążona pracą nadmiernie. Mówią o tym rodzice konstatują to wizytatorzy i dyrektorzy, chyba zdaje sobie sprawę z tego także i nauczycielstwo. Dotyczy to obydwu klas, ale w szczególności klasy drugiej. Zjawisko zaczyna być poważne i pedagogicznie niepokojące.

Znamy wypadki całkowitego załamania się mało zdolnej, choć pracowitej klasy: robiła wysiłki wielkie, gdy jednak nie dawało to należytych wyników, młodzież opuściła ręce, wielu wystąpiło ze szkoły, szukając dróg łatwiejszych; inni, zrezygnowani, zdali się na łaskę losu. Znamy wypadki poważnego nadwyrężenia zdrowia z powodu przepracowania, zwłaszcza u dziewcząt. A nieustanne ślęczenie nad książką i wykonywanie prac dla szkoły niemal od chwili przyjścia do domu aż do późnego wieczoru jest zjawiskiem ogólnym.

Nie można przechodzić nad tym do porządku dziennego. Sumienie pedagogiczne na to nie pozwala. Trzeba myśleć o zaradzeniu złemu, aby nie powodować schorzeń, nie szarpać przedwcześnie młodocianych nerwów, nie produkować malkontentów i cherlaków. Sprawa jest tym bardziej poważna, że w skutkach powodować może wyniki wręcz przeciwne wychowawczemu założeniu szkoły, które kładzie nacisk na przygotowanie przyszłych obywateli do zadań obrony kraju.

Przyczyny przemęczenia, wynikającego z nadmiernej pracy młodzieży, są różnorodne. Przeciwnicy nowego ustroju szkolnego będą chętnie także i to zjawisko kładli na karb reformy. Nie reforma tu jednak zawiniła, ale szereg okoliczności przejściowych, jej towarzyszących.

Nie ulega wątpliwości, że materiał naukowy, zawarty w nowych programach licealnych, jest **bardzo obszerny, niekiedy wyraźnie za obszerny.** I to będzie musiało być poddane rewizji. Sprawę pogarsza jednak niemal ogólna **skłonność nauczycielstwa do możliwie maksymalnego rozszerzania tego materiału.** Programy, jak wiadomo, są elastyczne. W zakresie każdego przedmiotu mamy szereg zagadnień, t. zw. nawiasowych, które są pozostawione nauczycielowi do wyboru: może je przerabiać lub nie, chodzi o przerobienie co najwyżej niektórych. Obszerne listy lektur z zakresu polonistyki czy języków obcych służą jedynie po to, aby wybrać z nich dzieła nieliczne. Tymczasem obserwujemy pęd do jak najszerszego uwzględniania zarówno lektur, jak i tego materiału, który nie jest bezwględnie obowiązujący.

Wynika to po pierwsze z braku należytego doświadczenia, boć nowe programy dopiero zaczęto realizować, po drugie — z ogromnego przejęcia się nauczycielstwa nowymi programami, czyli z najlepszej chęci możliwie najsumienniejszego i najpełniejszego ich zrealizowania, po trzecie — z nie zawsze szczęśliwej redakcji poszczególnych zagadnień programowych, która to redakcja ujawnia naogół skłonność do górnolotnego, niekiedy nie dość jasnego i ogólnikowego ujmowania rzeczy, po czwarte — z wielkiej szczupłości objaśnień i wskazówek metodycznych, zwłaszcza w porównaniu z programami gimnazjalnymi. To ostatnie zrobiono zresztą celowo, aby jak najwięcej swobody zostawić nauczycielowi.

Wypadnie przeto ten pęd do maksymalnego rozszerzania materiału nieco pohamować. Nauczycielstwo w wyniku dotychczasowych doświadczeń musi z wielu rzeczy zrezygnować, poczynić poważniejszą selekcję zagadnień nawiasowych, te lub inne sprawy potraktować mniej obszernie lub głęboko, nie sugestionując się redakcją programów, — **słowem musi do wymienionego w progra-**

mie materiału ustosunkować się krytycznie, zastanowić się nad możliwością jego przerobienia bez nadmiernego obciążania młodzieży.

Zmorą licealistów jest nadmiar lektur, zwłaszcza w zakresie języka polskiego. Tu nie należy zapominać o wskazówkach organizacyjnych, których w swoim czasie udzieliło Kuratorium w zastosowaniu do gimnazjum, a które w całej pełni mogą i muszą się odnosić do liceum (patrz Dziennik Urz. Kuratorium O. S. Krakowskiego N 5 z dn. 30 maja 1936 r.). Celem tych wskazówek było takie rozłożenie lektury na cały rok szkolny, aby wogóle lub w pewnych okresach nie przeciążała młodzieży

Polonista winien lekturę, konieczną do wykorzystania w liceum, przygotować sobie za wczasu już od klas gimnazjalnych, a w klasie I liceum myśleć o stopniowym przygotowaniu lektur, potrzebnych w klasie II. Dotyczy to zwłaszcza większych utworów powieściowych. Materiał lekturowy, przerobiony w gimnazjum, należy umiejętnie w liceum wyzyskiwać bez ponownego czytania utworów, a nade wszystko należy poczynić berdzo skrupulatny wybór z obszernej listy lektury, pamiętając na słowa, które umieszczono na czele tej listy, a które brzmią: „Zadaniem tej listy jest ułatwić nauczycielowi wybór lektury szkolnej i domowej. Jej obszerność wynika z chęci zapewnienia swobody nauczycielowi oraz umożliwienia mu dostosowania lektury do zamiłowań poszczególnych uczniów. Przy wyborze odpowiednich utworów należy pamiętać o konieczności uniknięcia przeciążenia młodzieży zbyt wielkim materiałem." A więc wskazówka ta jest wyraźna.

W odniesieniu do lektur z innych przedmiotów, a więc do lektury o charakterze naukowym, wypadałoby może położyć w poszczególnych wydziałach nacisk na lekturę tylko w zakresie tych przedmiotów, które stanowią podstawę dydaktyczną w danym wydziale, rezygnując w znacznej mierze lub nawet całkowicie z lektury uzupełniającej w zakresie przedmiotów pozostałych.

Nadmiarem lektur nie doprowadzajmy młodzieży do tego, aby książka stała się dla niej przekleństwem i duszącą zmorą. Jakże smutnym byłby podówczas ostateczny wynik wychowawczej pracy szkoły!

Drugim powodem dotychczasowego przemęczenia młodzieży licealnej jest **brak podręczników.** Jest to, oczywista, zjawisko przejściowe, już w roku bieżącym w znacznej mierze złagodzone. Tam jednak, gdzie brak podręczników występuje, nauczyciel musi się z tym liczyć bardzo skrupulatnie. Nie można puszczać młodzieży na szerokie wody stałego poszukiwania potrzebnego materiału w różnorodnych wydawnictwach i książkach, co zabiera wiele sił i czasu, trzeba wyraźnie i szczegółowo wskazać, gdzie dany materiał znaleźć można, licząc się z łatwością zdobycia wskazanej książki, trzeba jak najszerzej stosować podręczniki zastępcze i pracę swoją do nich naginać, trzeba wreszcie — gdy o książkę trudno — lekcje prowadzić tak, aby młodzież mogła z łatwością i bez błędów potrzebny materiał naukowy zanotować. Nie róbmy z liceów uniwersytetów i nie prowadźmy cyklu wykładów, mało interesując się tym, jak młodzież te wykłady będzie mogła wykorzystać i w umyśle swym utrwalić! To jest jeszcze szkoła średnia.

Trzecim wreszcie powodem przemęczenia młodzieży licealnej są stosowane **metody pracy.** Są one różnorodne — i to jest dobrze. Chodzi jednak o przerost pewnych form, szczególnie absorbujących. Do tych należą w pierwszym rzędzie t. zw. referaty młodzieży. Stosuje się tych referatów co niemiara. Rozdziela się je pomiędzy wszystkich uczniów i we wszystkich niemal przedmiotach, a klasę licealną zamienia się na uniwersyteckie seminarium często na szereg godzin lekcyjnych. Za pomocą referatów przerabia się przepisany materiał, a to w ten sposób, że każdy uczeń czy uczenica opracowuje tego materiału pewną określoną część. Pożytek z tego problematyczny, bo całokształt klasy słucha wywodów referenta, nie wiele z nich rozumiejąc, nikt bowiem, oprócz referenta materiału nie zna i nie przetrawił. A ile pracy trzeba wkładać w stałe przygotowywanie takich referatów w zakresie różnych przedmiotów. Referat może i powinien być stosowany, lecz tylko od czasu do czasu, i to jako rozwinięcie pewnego zagadnienia na materiale, znanym całej klasie. Wówczas możliwa jest dyskusja i korzyści będą niewątpliwe.

Obawiać się należy również przerostu zwłaszcza w zakresie zagadnień życia współczesnego rozmaitych źródłowych poszukiwań, wywiadów, badań itp., które mogą być nader pożyteczne, gdy będą stosowane z umiarem.

Bronić wypadnie młodzież przed nadmiarem prac pisemnych, które w liceach występują często niemal jako forma stała przygotowania lekcji na dzień następny.

Słowem przy stosowaniu tej czy innej metody pracy wypadnie zawsze metodę tę ocenić również z tego punktu widzenia, w jakiej mierze absorbuje ona młodzież w pracy domowej.

Do przemęczenia młodzieży licealnej przyczyniać się mogą także rozmaite inne nadprogramowe zajęcia szkolne, których mamy niekiedy za wiele, a jedną z przyczyn przemęczenia w klasie II jest nadmiernie szybkie tempo pracy, wynikające z obawy nauczyciela, że nie zdoła przerobić przepisanego materiału, zwłaszcza wobec dość wczesnych (w latach ubiegłych) terminów egzaminów dojrzałości. Tu należy nauczycielstwo uspokoić, że terminy egzaminów będą przesunięte na drugą połowę maja, a jednocześnie trzeba przypomnieć, że do uniknięcia przeciążenia w znacznej mierze przyczynić się może dobrze przemyślane i w czasie należycie rozłożone rozplanowanie materiału naukowego na cały rok szkolny. Takie calendarium pracy nauczyciela jest pracy tej podstawą.

Jest rzeczą zrozumiałą, że nauczyciel widzi przede wszystkim odcinek swojego przedmiotu, a jest rzeczą dość częstą, że w zamiłowaniu do swego przedmiotu czy w gorącej chęci najlepszej realizacji programu, mimo wszystko, mimo nawet

wysłuchania uwag podobnych do tych, które zawarte są w niniejszym artykule, z niczego zrezygnować nie umie lub nie chce.

I tu wysuwa się na czoło doniosła rola zarówno dyrektora zakładu, jak i opiekuna klasowego. Opiekun klasowy winien czuwać nad całokształtem pracy klasy, orientować się w jej wymiarach, natężeniu i skutkach, wpływać odpowiednio na kolegów-nauczycieli, względnie informować Radę Pedagogiczną czy dyrektora o wypadkach nadmiernego przeciążenia młodzieży. Dyrektor zakładu jest przede wszystkim powołany do należytego uregulowania tej sprawy i za nią jest w pierwszej mierze odpowiedzialny. Tam, gdzie nie można będzie osiągnąć porozumienia czy dobrowolnych ustępstw ze strony nauczyciela — rozstrzygać musi autorytatywna dyrektora decyzja.

Nie zmniejszając egzekutywy, która musi być wyraźna i mocna, chrońmy młodzież licealną przed przeciążeniem, ażebyśmy nie zmarnowali tego nadzwyczaj dodatniego psychicznego nastawienia naszych licealistów na pracę, do której garną się — trzeba to ku ich chwale podkreślić — nader ochoczo i z zapałem. Nie przeciągajmy struny, która w chwili obecnej jest bardzo mocno napięta.

Włodzimierz Gałecki.

Szkolnictwo zawodowe Okręgu Krakowskiego w roku szkolnym 1937|38 w cyfrach.

Zainteresowanie społeczeństwa, wielki napływ młodzieży do szkół zawodowych w Okręgu, wreszcie ścisły związek między szkoleniem zawodowym a rozwojem gospodarczym Państwa, stawia wszelkie sprawy tego działu szkolnictwa w pierwszym rzędzie poczynań realizacyjnych szeregu czynników decydujących. Ponieważ najwłaściwszą i najkrótszą orientację dają w wielu wypadkach suche cyfry, przeto sądzić wolno, że poniższe zestawienia będą przydatnym przyczynkiem informacyjnym.

Dane liczbowe opierają się na stanach faktycznych w dniu 1 maja 1938.

W r. szk. 1937/38 kształciło się w Okręgu Szk. Krakowskim w 155 szkołach zawodowych wszelkich typów 16.939 młodzieży i w 106 szkołach dokształcających zawodowych 17.300 młodzieży. Razem więc 34,239 młodzieży w 261 szkołach (bez kursów zawodowych). Obliczenie ilości młodzieży, przypadającej na jedną szkołę, jest nie celowe, gdyż z uwagi na różny charakter poszczególnych działów szkolnictwa, jak również w uwzględnieniu zrealizowanej reformy ustrojowej nie posiadałaby ta liczba żadnego znaczenia orientacyjnego.

Działy szkolnictwa.

	Ilość szkół	młodzieży	%	męskiej	żeńskie
1) przemysłowe					
a) męskie	41	5384	32%	5384	
b) żeńskie	32	2926	17%		2926
2) handlowe	38	6793	40%	3072	3721
3) gospodarstwa domowego	23	792	5%	14*)	778
4) rolnicze	21	1044	6%	628	416
Razem	155	16939	100%	9098	7841

W ogólnej liczbie 54% młodzieży męskiej, 46% żeńskiej.

*) Prywatna koedukacyjna szkoła hotelarska.

Szkoły dokształcające zawodowe.

Ilość szkół	młodzieży	męskiej	żeńskiej
106	17300	10200	7100
		59%	41%

Właściciele szkół.

Dział	szkół	w tym państw.	samorząd. i prywat.
1) przemysłowe			
a) męskie	41	23	18
		56%	44%
b) żeńskie	32	8	24
		25%	75%
2) handlowe	38	4	34
		11%	89%
3) rolnicze	21	3	18
		14%	86%
4) gospodarstwa domowego	23	5	18
		22%	78%
Razem	155	43	112
		28%	72%

Cyfry te nie obrazują dokładnie wysiłków finansowych właścicieli szkół niepaństwowych, gdyż jak wiadomo prywatne szkolnictwo zawodowe korzysta z wydatnych niejednokrotnie subwencyj z funduszu przemysłowego.

Na 106 szkół dokształcających zawodowych było 88 (83%) szkół publicznych i 18 (17%) szkół prywatnych.

Realizację ustawy ustrojowej przedstawiają poniższe zestawienia.

I. Szkoły przemysłowe.

a) męskie.

Nowy typ.

	Ilość szkół	Ilość młodzieży
1) Licea		
mechaniczne	2	84
telekomunikacyjne	1	73
budowlane	1	32
wodno-melioracyjne	1	34
Razem	5	223
2) Gimnazja		
mechaniczne	3	428
elektryczne	1	38
Razem	4	466
3) Szkoły rzemieślnicze		
mechaniczne	2/2*)	84
stolarskie	2/1	174

Dawny typ.

	Ilość szkół	Ilość młodzieży
1) Wydziały oparte na podbudowie 6 klas gimn.	2	98
2) Szkoły średnie typu zasadniczego	5/1	1120
3) Szkoły rzemieślniczo-przemysłowe	19/14	3242
4) Szkoły mistrzów	2	61
Razem	28/15	4521

Ogółem w tym dziale 13 szkół nowego typu z 863 uczniami (16%) i 28 szkół dawnego typu z 4521 uczniami (84%). Bieżący rok szkolny ukształtuje ten stosunek zupełnie inaczej, z powodu dokonanej reorganizacji szkół rzemieślniczo-przemysłowych.

b) żeńskie.

Nowy typ.

	Ilość szkół	Ilość młodzieży
1) Licea	—	—
2) Gimnazja krawieckie	10/7	864
,, bieliźniarskie	1	111
3) Szkoły rzemieślnicze	5/4	374
Razem	16/11	1349

Dawny typ.

	Ilość szkół	Ilość młodzieży
1) Seminarium	1	82
2) Szkoły średnie typu zasadniczego	12/11	1384
3) Niższe	3/2	111
Razem	16/13	1577

Ogółem w dziale żeńskich szkół przemysłowych 16 szkół nowego typu z ilością młodzieży 1349 (46%) i 16 szkół dawnego typu z ilością młodzieży 1577 (54%).

*) Tu i w dalszym ciągu oznacza licznik ogólną ilość szkół, mianownik ilość szkół prywatnych.

II. Szkoły handlowe.

Nowy typ.

	Ilość szkół	Ilość młodzieży
1) Licea		
a) handlowe	4/2	355
b) administracyjne	1/1	384
2) Gimn. kupieckie	21/19	4484
3) Szkoły przysposobienia		
kupieckiego	6/6	281
administracyjnego	1/1	36
Razem	33/29	5540

Dawny typ.

	Ilość szkół	Ilość młodzieży
Szkoły ekon.-handl.	5/5	1253

Ogółem w szkolnictwie handlowym 33 szkoły nowego typu z ilością młodzieży 5540 (82%) i 5 szkół dawnego typu z ilością młodzieży 1253 (18%).

III. Szkoły rolnicze.

Szkoły	Ilość szkół	Ilość młodzieży	męskiej	żeńskiej
Państw. śr. rolnicza	1	136	136	—
,, niższa ogrodn.	1	66	66	—
Pryw. śr. ogrodn.	1/1	81	70	11
Dwuzimowe męskie	3/2	112	112	—
Przysp. roln. męskie	5/5	244	244	—
Przysposobienia gosp. wiejskich	10/10	405	—	405
Razem	21/18	1044	628	416

Okręg Szkolny Krakowski obejmuje 34 powiaty. W 8 powiatach istnieją męskie niższe szkoły rolnicze, w 10 powiatach szkoły żeńskie. Jeden powiat (olkuski) posiada 2 szkoły, męską i żeńską, czyli ogółem 17 powiatów posiada niższe szkoły rolnicze.

Nadmienić należy, że szkoły rolnicze wyżej zorganizowane realizują reformę ustrojową dopiero od początku roku szkolnego 1938/39.

IV. Szkoły gospodarstwa domowego.

Nowy typ.

	Ilość szkół	Ilość młodzieży
1) Licea	1/1	23
2) Szkoły przysp. w gosp. rodzinnym		
I stopnia	11/9	283
II stopnia	3/2	50
Razem	15/12	356

Dawny typ.

1) Seminaria	2/1	113
2) Szkoły hotelarskie	2/1	134
3) niższe	4/4	189
Razem	8/6	436

Ogółem 15 szkół nowego typu z ilością młodzieży 356 (45%) i 8 szkół dawnego typu z ilością młodzieży 436 (55%).

We wszystkich działach szkolnictwa realizujących reformę ustrojową w r. szk. 1937/38 ogólne dane przedstawiają się w sposób następujący:

Dział szkolnictwa Szkoły	Nowy typ Ilość szkół	młodzieży	Dawny typ Ilość szkół	młodzieży
I. Przemysłowe				
a) męskie	13	863	28	4521
b) żeńskie	16	1349	16	1577
II. Handlowe	33	5540	5	1253
III. Gospodarstwa domowego	15	356	8	436
Ogółem	77	8108	57	7787

Ogółem 77 szkół nowego typu z ilością 8108 młodzieży (51%) i 57 szkół dawnego typu z ilością 7787 młodzieży (49%).

Inż. Jan Nawrocki.

Akcja odczytowa w ośrodkach miejskich i robotniczych.

Odczyty i wykłady popularno-naukowe były przed laty najpowszechniejszą formą pracy oświatowej. Pod wpływem dążności do pogłębienia i racjonalizacji akcji oświatowej nastąpiła reakcja przeciw dawnym t. zw. ekstenzywnym (masowym i dorywczym) formom pracy oświatowej, a w szczególności przeciw odczytom oświatowym i informacyjno-propagandowym. Niewątpliwie w krytyce akcji odczytowej było również dużo słuszności, jeśli się zważy, że dawniej odczyt uważano za tę formę pracy oświatowej, którą mógł uprawiać z pożytkiem każdy człowiek „ideowy", mający coś do powiedzenia na jakibądź temat.

Krytyka akcji odczytowej spowodowała jednak również niemało szkody, gdyż wywołała nieuzasadniony sceptycyzm w stosunku do wszelkiej akcji odczytowej o charakterze oświatowym i popularno-naukowym. Znaczna ilość środowisk miejskich, w których publiczne wykłady i odczyty były jedyną formą pracy oświatowej — zarzuciła je nie dając w zamian niczego innego; doprowadziło to do osłabienia tętna i obniżenia poziomu życia kulturalnego w środowiskach pozbawionych ognisk życia kulturalno-oświatowego.

Ten stan rzeczy nie może trwać dłużej. Trzeba co rychlej podjąć akcję zaradczą. Trzeba przywrócić odpowiednio pojętej akcji odczytowej i wykładom publicznym właściwe miejsce w całokształcie pracy oświatowej. Nie ulega bowiem wątpliwości, że żadna forma pracy oświatowej nie może zastąpić dobrze zorganizowanej i planowo prowadzonej akcji odczytowej zwłaszcza w środowiskach miejskich i robotniczych, w których praca oświatowa natrafia na znaczne trudności, mimo wszelkich potrzeb.

Ogarnięcie i zainteresowanie sprawami wiedzy szerokich sfer społeczeństwa, odczuwających potrzebę wiedzy ogólnej — jest obecnie zagadnieniem palącym. Planowo zorganizowana akcja odczytowa, przeciwstawiająca się dorywczym luźnym odczytom na różnorodne tematy, może być czynnikiem ułatwiającym dźwignięcie na wyższy poziom kulturalny tych, którzy mimo niewątpliwych zdolności nie zdobyli wiedzy aż do dojrzałego okresu swego życia.

W tej akcji kulturalno-oświatowej poważną rolę spełnić mogą i powinny Powszechne Wykłady Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Uniwersytet Jagielloński od lat kilkudziesięciu urządza powszechne wykłady uniwersyteckie, głównie na prowincji. Jako instytucja kulturalno-oświatowa „Powszechne Wykłady U. J." mają na celu umożliwianie inteligencji i szerszym warstwom społeczeństwa na prowincji korzystanie z wykładów pierwszorzędnych prelegentów uniwersyteckich i z poza Uniwersytetu. O zasięgu tej akcji świadczą ważniejsze liczby sprawozdania Zarządu Powszechnych Wykładów U. J. z działalności w sezonie odczytowym 1937/8. W okresie od 1. 10. 1937 r. do 8. 5. 1938 r. odbyło się 293 odczytów w 53 miejscowościach na terenie 4 województw. Na ogólną liczbę 46.000 słuchaczy było około 42% osób dorosłych i około 54% młodzieży.

Dotychczas organizacja tej akcji odczytowej przedstawia się w ten sposób, że Zarząd „Powszechnych wykładów U. J." przesyłał zainteresowanym organizacjom, instytucjom i osobom alfabetyczny spis swoich prelegentów i odczytów przez nich zgłoszonych. Czynniki miejscowe wybierały te odczyty, które ich zdaniem były najodpowiedniejsze dla danego środowiska. Znaczna część środowisk poprzestawała na zorganizowaniu 1—3 odczytów w ciągu całego sezonu odczytowego, co nie dawało poważniejszych efektów.

W bieżącym roku Kuratorium nawiązało ściślejszy kontakt z Zarządem Powszechnych Wykładów U. J. W wyniku porozumienia Zarząd Powszechnych Wykładów, aby ułatwić środowiskom organizację akcji odczytowej dla określonych grup społecznych, postanowił — prócz luźnych wykładów — uruchomić w bieżącym sezonie odczytowym również specjalne cykle wykładów. Zaprojektowano cztery cykle wykładów; w skład każdego z tych cyklów weszłoby 10—15 pojedynczych odczytów. Każdy z tych odczytów stanowić będzie zamkniętą w sobie jednostkę, wszystkie zaś odczyty w ramach cyklu wiązać się będą w odpowiednią całość.

Projektowane cykle tyczyłyby: 1) zagadnień narodu i państwa polskiego w przeszłości i teraźniejszości, 2) zagadnień społeczno-oświatowych

świata robotniczego, 3) ogólnych zagadnień życia dawnego i współczesnego, 4) ogólnych zagadnień popularno-naukowych z każdej dziedziny wiedzy. Wymienione cykle są próbą racjonalizacji akcji odczytowej i przystosowania jej do potrzeb i przygotowania umysłowego odpowiedniego audytorium.

Wprawdzie wzorem lat ubiegłych Zarząd Powszechnych Wykładów U. J. rozesłał również na początku bieżącego roku spis wykładów luźnych, zgłoszonych przez prelegentów współpracujących w akcji odczytowej, ale nacisk kładzie się obecnie na cykle wykładów. Chodzi o to, aby środowisko miejskie i robotnicze nastawić na przeprowadzenie w ciągu roku jednego cyklu, obejmującego około dziesięciu wykładów. Wykłady te powinny się odbywać co tydzień w okresie 3—4 miesięcy (n. p. grudzień-marzec). Organizatorzy tak pojętej akcji odczytowej powinni dołożyć starań, by wybrany cykl wykładów przesłuchało mniej więcej jedno i to samo grono słuchaczy a nie przypadkowa publiczność. Dlatego do współpracy należy pozyskać organizacje społeczne, które mogą zapropagować cykl wśród swoich członków. Możnaby również dla próby ogłosić wpisy na cykl wykładów.

Dla pogłębienia pracy i utrwalenia wyników, byłoby wskazane pozyskanie do współpracy również profesorów miejscowych szkół średnich i przedstawicieli wolnych zawodów (prawników, lekarzy, inżynierów). Wówczas cykl wykładów mógłby przyjąć postać uniwersytetu powszechnego. Prócz wykładów przyjezdnych prelegentów „Powszechnych Wykładów" — miejscowi wykładowcy rozwijaliby lub wyjaśnialiby zagadnienia omówione w wykładach uniwersyteckich. Wykłady i dyskusje przeprowadzane pod kierunkiem miejscowych sił odbywałyby się po wykładach, w jakimś dniu tygodnia. W ten sposób cykl wykładów stałby się instytucją oświatową, umożliwiającą nietylko przesłuchanie wykładów, ale także asymilowanie wiadomości przy pomocy miejscowych prelegentów.

Z organizacją zarówno luźnych wykładów, jak i poszczególnych cyklów związane są pewne koszta. W zasadzie organizatorzy wykładów powinni opłacić w całości koszty podróży prelegenta (IIkl.) i jego honorarium (30—40 zł.). W tych miejscowościach, w których warunki lokalne nie pozwalają na uzyskanie ze wstępów lub ryczełtowych opłat odpowiednich kwot — organizatorzy mogą zawrzeć z Zarządem „Powszechnych Wykładów U. J." specjalną umowę. Zarówno Zarządowi „Powszechnych Wykładów" jak i Kuratorium zależy na tym, aby we wszystkich większych miastach i większych środowiskach robotniczych odbyły się cykle wykładów dla jak największej liczby słuchaczy. W tym celu aktywniejsze organizacje powinny porozumieć się ze sobą bądź z własnej inicjatywy, bądź też z inicjatywy władz szkolnych. W sprawie pokrycia kosztów należy się porozumieć również z samorządem, który powinien w tej akcji współdziałać.

J. K.

Z działalności ognisk metodycznych
w I. półroczu b. roku szkolnego.

I. Ośrodek metodyczny religii przy Metropolitalnej Kurii Krakowskiej.

Pierwsza w r. b. konferencja rejonowa odbyła się dnia 14 listopada b. r. Ponieważ od bieżącego roku szkolnego obowiązuje w kl. III nowy program, dlatego tematem konferencji było omawianie realizacji programu w kl. III.

Jedną lekcję przeprowadził kierownik Ośrodka. Po powtórzeniu materiału ostatniej lekcji o katakumbach i związanych z tym tematem prawd odnoszących się do czci Świętych i relikwii, przeszedł do tematu nowej lekcji: „Co przyczyniło się do tego, że Kościół mógł wyjść z katakumb na światło dzienne i jawnie się rozwijać". Prowadzący lekcję uwypuklił znaczenie edyktu mediolańskiego, z którego treścią zapoznali się uczniowie ze źródeł historycznych. W dyskusji na temat edyktu tolerancyjnego omawiano zagadnienia tolerancji religijnej i płynące stąd obowiązki Polaka-katolika.

Na lekcji drugiej, przeprowadzonej w kl. II. gimn. zawodowego przez X. Fr. Gabryla, po powtórzeniu ostatniej lekcji o roli i znaczeniu Kościoła w czasie wędrówek ludów, przedstawił X. Sabryl postać Karola W. i jego stosunek do Kościoła i zagadnień cywilizacyjnych. W dyskusji z uczniami omówiono korzyści płynące z życzliwego wzajemnego stosunku między Kościołem a państwem.

W dyskusji nad przeprowadzonymi lekcjami podkreślono konieczność plastycznego przedstawienia faktów historycznych, wykorzystania w najszerszej mierze środków poglądowych, by spowodować u uczniów głębokie przeżycia religijne.

W referacie „Pogląd w nauczaniu historii Kościoła" przypomniał X. Prof. Dr. J. Rychlicki, że celem nauki religii w gimnazjum jest nie tylko dawać uczniom pewną ilość wiedzy religijnej, ale również należy wpływać na wyrobienie religijno-moralne. Aby osiągnąć ten cel przez nauczanie historii Kościoła, nauka jej musi być poglądowa. Przede wszystkim samo opowiadanie musi być tego rodzaju, by wzbudziło zainteresowanie w uczniu i skłoniło go do przeżycia podanych mu konkretnych faktów z dziejów Kościoła. Wykazał, jakie znaczenie ma umiejętne korzystanie z pomocy naukowych, jak mapa, tekst historyczny, obraz, epidiaskop itp.

Referat kierownika Ośrodka miał za zadanie wykazać, jak, oparłszy się na poglądzie historycznym, można spełnić wskazania programu nauki,

aby pogłębić z uczniami prawdy wiary i zasady moralności. Referent wysunął tu cztery warunki, pod jakimi wolno łączyć fakt historyczny z prawdami wiary i zasadami moralności:

1) Musi być wewnętrzny i rzeczywisty związek i przynależność pojęcia prawdy wiary czy moralności z faktem historycznym.
2) Każda lekcja wysuwa przynajmniej jedno pojęcie wiary czy zasady moralności, a w wypadku, kiedy kilka pojęć łączy się z tematem, podkreśla się jedno główne i z nim wiąże się zastosowanie praktyczne.
3) Łączymy to, co istotnie się wiąże całkowicie z danym faktem historycznym, a nie to, co go tylko częściowo dotyka.
4) Każdy temat stanowi jednostkę metodyczną; łączyć to, co nie zamąci harmonii jednolitości.

Po tym przechodzi referent materiał historyczny według programu na kl. III i wskazuje, jakie prawdy wiary i obyczajów możnaby z nim połączyć.

W trzecim referacie omówił X. Prof. Jan Mazanek możliwości i korzyści wykorzystania przy nauce historii kościoła lektury uzupełniającej, wskazał sposoby praktycznego przeprowadzenia i egzekwowania jej, jak również podał książki, które by do tego celu z pożytkiem mogły służyć.

W czasie dyskusji postanowiono wprowadzić jako lekturę uzupełniającą obowiązkową dla wszystkich uczniów w kl. III. następujące książki: 1) Wisemann: Fabiola, 2) X. Czuj: św. Augustyn, 3) Cuthbert: św. Franciszek z Asyżu. Nadto wyrażono życzenie, aby Ośrodek wydał katalog książek, które by można polecić uczniom kl. III jako lekturę pomocniczą nadobowiązkową.

Również wyrażono życzenie, aby przy pomocy Ośrodka przystąpić do opracowania szkiców lekcyjnych na kl. III, które by ułatwiły realizowanie wskazówek objętych referatami.

W sprawie zwalniań z religii przy egzaminie dojrzałości, postanowiono utrzymać dotychczasową zasadę,, aby egzaminować tych tylko, którzy otrzymali jako ostatnią ocenę z nauki religii notę dostateczną.

II. Ognisko biologii w Kielcach.

W dniu 14 października odbyła się pierwsza w bieżącym roku szkolnym konferencja Ogniska biologii w Kielcach.

I. Konferencję rozpoczęła wycieczka z kl. II gimnazjalną Gimn. im. bł. Kingi na temat: **„Las, jako zbiorowisko”**; przeprowadziła ją prof. A. Ostrowska. Zasadniczymi elementami wycieczki były:

1. uprzednie przygotowanie, przez wspólne opracowanie tematów grupowych,
2. uprzednie przygotowanie pomocy do pracy przez każdą z grup,
3. praca indywidualna grup,
4. zebranie wyników na wycieczce.

Oprócz powyższych elementów metodycznych wycieczka posiadała duże wartości przykładu rozwiązania trudności technicznych. Do najciekawszych należy rozwiązanie sprawy dojścia na teren pracy. Pomimo paru klm. odległości wycieczka mogła się odbyć w ciągu dwugodzinnej lekcji, gdyż dzięki funduszowi wycieczkowemu gimnazjum korzystano z autobusów. Przy omawianiu wycieczki zwrócono uwagę na spokój i skupienie młodzieży, będących wynikiem uprzedniego określenia treści i formy pracy ucznia, jak też porozumiewania się nauczycielki z uczenicami za pomocą umówionych sygnałów.

II. W referacie o **„Idei obronności Państwa przez nauczanie biologii”**, instr. minister. prof. A. Mączak, zwrócił uwagę na bardzo duże wartości w tym zakresie ,,nauki o człowieku".

Z wiadomości potrzebnych uczniowi jako przyszłemu dowódcy, a opracowanych w kl. IV, wyróżnić należy:

a. znajomość zdolności energetycznych organizmu,
b. znajomość powodów znużenia i zmęczenia,
c. znajomość racjonalnego odżywiania,
d. znajomość wpływu różnego rodzaju ucisku na układ krążenia,
e. znajomość higieny skóry,
f. znajomość higieny układu nerwowego,
g. znajomość właściwego hartowania ciała.

Oprócz wyżej wymienionych czynników, do obronności Państwa przygotujemy młodzież przez kształcenie w niej odpowiedzialności za pracę, umiejętnej jej organizacji, dokładności w jej wykonywaniu, wyrobienia w młodzieży aktywności i samodzielności.

III. Z kolei kierownik Ogniska przedstawił projekt realizacji pracy rocznej, dotyczącej zakresu liceum: **„dziedziczności i zmienności”.** Postanowiono tytułem próby wykonać pewne przesunięcie i tak: ,,zmienność mutacyjną" omawiać po ,,chromosomach jako podścielisku cech dziedzicznych". Następnie ,,mutacjonizm de Vriesae", przepracować po ,,zmienności mutacyjnej", aby omawianie pewnych faktów, związanych z mutacjami w ich obecnym rozumieniu, zestawić z teorią biologiczną

Jednocześnie postanowiono zebrać możliwie obfity materiał demonstracyjny do tego działu, wykład bowiem w nauce biologii jest formą bardzo niebezpieczną, o ile nie jest poparty dostatecznym materiałem pomocniczym.

Wspólnemu opracowaniu podlegać będą możliwości demonstracji:

a. mutacji roślinnych wywoływanych sztucznie dzięki kolchicynie,
b. ryb żyworódek Platypoecilus maculatus i Lebistes reticulatus, jako materiału demonstracyjnego dla tematów: chromosomy jako podścielisko cech dziedzicznych, geny, zasady Mendla.

IV. Wykład dr. T. Możdżyńskiego zapoznał uczestników z czterema zasadniczymi grupami krwi O, A, AB, B i odpowiedniej ilości grup surowic krwi zawierających ciała zlepiające lub hemolizu-

jące o znaczeniu alfabeta, beta, alfaO. Po wstępnych uwagach prelegent przystąpił do praktycznego określania grup krwi pośród obecnych, wśród których znalazły się bardzo rzadkie grupy A, B i AB. Z kolei prelegent zapoznał uczestników z odkryciami z dziedziny grup krwi dokonywanymi w drodze uodpornienia zwierząt, a więc z odkryciami grup M, N, MN, P, H, G, ekstra aglutyninami I, II, wspomniał o istnieniu całego szeregu sporadycznie pojawiających się aglutynin, dzięki którym liczba klas z początkowych czterech wzrosła do przeszło tysiąca.

V. Dzięki pokazowi prof. K. Kaznowskiego, dotyczącego: **„Ślimaków i mchów Gór Świętokrzyskich"**, uczestnicy konferencji mogli zapoznać się z całym szeregiem form ślimaków **górskich** dotąd nieznanych w regionie Świętokrzyskim np. Monacha vicina, Fruticicola Lubomirskii, Laciniaria elata, Pseudalinda fallax, Iphigena latestriata, Clausilia cruciata i inne. Oprócz wymienionych form górskich uczestnicy zapoznali się z formami **reliktowymi** tego regionu Vertigo substriata i Vertigo alpestris, jak też formą **śródziemnomorską** Pyramidula rupestris. Niezmiernie ciekawą ekologicznie z demonstrowanych była forma Helicigono lapicida, dzięki której uczestnicy konferencji zapoznali się z procesem **cofania się gatunku** z dotychczasowej granicy zasięgu. Pokaz powyższy był dalszym ciągiem cyklu, w którym prof. K. Kaznowski zapoznaje członków rejonu z florą i fauną Gór Świętokrzyskich.

III. Ognisko biologii w Krakowie.

Pierwsza w r. b. szk. konferencja rejonowa odbyła się w Krakowie dn. 16. 11. 1938 r. przy udziale 42 nauczycieli gimn. należących w ogromnej większości do rejonu Ogniska. Poświęcona ona była przede wszystkim realizacji pragramów biologii w liceach ogólnokształcących i miała charakter wyłącznie metodyczny.

Konferencję rozpoczęła lekcja w kl. I lic. hum. pryw. gimn. św. Rodziny, którą przeprowadziła prof. Janina Golkówna. Treścią lekcji było **krążenie azotu w przyrodzie,** przerobione samodzielnie przez uczennice na podstawie wykresu, przygotowanego przez nauczycielkę. Dyskusja polekcyjna obracała się głównie około słabego przygotowania młodzieży liceów nieprzyrodniczych do tego rodzaju tematów, wymagających od niej pewnych już wiadomości chemicznych, a przede wszystkim znakowania chemicznego. Mimo to zgodzono się, że nie tylko w liceach przyrodniczych, lecz i w nieprzyrodniczych należało by przedstawić krążenie pierwiastków na poziomie możliwie wysokim, z unikaniem co najwyżej cząsteczkowych wzorów chemicznych.

Następnie prof. A. Nowicki, J. Topińska i Dr Z. Maślankiewiczowa omówili nowe podręczniki, a to nowe wydanie **Botaniki** dla II kl. gimn. **Wł. Szafera i B. Dyakowskiego, Biologię** dla kl. IV gimn. **Forellego i Raabego** i oba podręczniki **Biologii** dla lic. nieprzyrodniczych. W dyskusji nad podręcznikami licealnymi podkreślono, że dają one treść zbyt silnie skondensowaną i są tak trudne, że nie nadają się do samodzielnego opracowywania tematów biologii prze uczniów; będą one uczniowi jedynie pomocą przy powtarzaniu materiału, uprzednio obszernie i metodycznie przerobionego przez nauczyciela (ref. prof. J. Topińskiej i dr Z. Maślankiewiczowej ukażą się w Metodyce biologii).

W dalszej części konferencji kierownicy grup częstochowskiej, krakowskiej i tarnowskiej przedstawili rozkład materiału w kl. II lic. przyrodniczych. Prelegenci przyjęli około 50 godz. lekcyjnych, jako wymiar czasu, w którym nauczyciel — ze względu na egzamin końcowy w tej klasie — musi pomieścić cały materiał; na dziedziczność i zmienność organizmów wyznaczyli największą ilość lekcyj (około 17), ponieważ temat ten dla uczniów jest zupełnie nowy (druki z rozkładem można otrzymać jeszcze u kierowników grup).

Następny referat prof. A. Dziurżyńskiego poświęcony był sposobowi wykonywania ręcznie przeźroczy rysowanych i malowanych. Prelegent omówił sposoby usuwania srebra z negatywów i substancji światłoczułych z płyt niewyświetlonych, celem otrzymania na szkle nienaruszonej warstewki żelatyny, na której można następnie swobodnie rysować i malować. Referat poparty był licznymi pokazami prac prelegenta i prof. K. Kostrakiewicza (ref. prawie w całości ukaże się w Metodyce biologii).

Dalszą i najdłuższą część konferencji poświęcono pomocom naukowym własnego wyrobu, a przeznaczonym do realizacji programów w liceach i w gimnazjach. Celem demonstracji było poinformowanie nauczycieli, że dużo pomocy, których nie ma w handlu, wykonać można w sposób prosty własnymi siłami i że nie ustępują one w niczym innym pomocom kupnym, a przewyższają je nieraz metodycznym ujęciem.

Konferencję rejonową zakończył ref. prof. A. Dziurzyńskiego na temat pracy rejonu w b. r. szk. (temat obowiązujący wszystkich członków: stosunek programów gimnazjalnych do programów licealnych) i ref. prof. Wł. Jarzynowej z Gorlic na temat roli wystaw przyrodniczo hodowlanych w budzeniu i utrwalaniu zainteresowań przyrodniczych u młodzieży i starszych.

IV. Ognisko j. polskiego w Krakowie.

Konferencja rejonowa odbyła się w dniu 25-go listopada.

Refleksje na temat trudności w pracy polonisty w kl. I. licealnej przedstawili prof. U. Leszczyńska i prof. Eug. Pawłowski. Przede wszystkim dobór młodzieży w klasach humanistycznych okazał się nie dość ścisły; znalazła się tu młodzież bez wyraźnych zainteresowań, przeto nieraz wyższy poziom daje się zauważyć w liceach matematyczno-fizycznych czy pedagogicznych. W zakresie przepisanych tematów trafiają się niejasności, gorzej jednak, że nie można wyraźnie podkreślić ciągłości kulturalnej, pewnej ciągłości zjawisk historycznych, zwłaszcza gdy ograniczymy się do spisu

minimalnego. Metodę nauczania pozostawia program do woli nauczyciela. W liceum okazuje się użyteczność wykładu, w miejsce słabych i niekształcących referatów uczniów; jedynie krótkie sprawozdania przy pracy grupowej dadzą się dobrze stosować, z tym jednak, by dążyć do ich wygłaszania a nie odczytywania. W stosunku do dyskusji, jako metody, należy zachować ostożność, zwłaszcza gdy skutkiem pośpiechu równocześnie usuwa się zwykłą interpretację utworu. Mówiąc o nauce gramatyki, referenci stwierdzają bardzo łatwe zapominanie wiadomości zdobytych w gimnazjum. W liceum natomiast należy silniej związać naukę o języku z literaturą. Aktualizacja daje się dobrze przeprowadzić i ożywia naukę. Przy pomocach naukowych należy pamiętać o radio, gdyż są tam wykłady z historii Europy, a także z literatury polskiej, ponadto zaś recytacje. Rozmieszczenie programu na obie klasy liceum nierówne, to też proponuje się przeniesienie całego Mickiewicza do kl. I, gdyż II ma ogromny materiał. Sprawa lektur, zwłaszcza w kl. II, przedstawia się niejasno i niewiele można ich przerobić; tym bardziej wskazany jest skrupulatny wybór uwzględniający przede wszystkim pierwiastki wychowawcze.

Podręcznikami dla liceum zają się docent dr Kamykowski. Następnie dr Leśnodorski przedstawił cel egzaminu dojrzałości według regulaminu, podkreślił konieczność dużej samodzielności polonisty, jako konsekwencję elastyczności probramu. Zaznaczono to już zmianą przepisów o wyborze tematów wypracowań piśmiennych. Te wypracowania uważa referent za ważniejszą część egzaminu, gdyż kandydat ma dobre warunki pracy i możność okazania umiejętności kompozycji, co przy odpowiedzi ustnej jest trudniejsze. Wyliczając szereg tematów zadań, będących syntetycznym ujęciem pewnych zagadnień, oświadcza się przeciw tzw. tematom wolnym. Przy egzaminie ustnym ma egzaminator przede wszystkim stawiać problemy, jednakowoż referent uważa, że potrzeba też skontrolować zdolność interpretowania przy pomocy nieznanego utworu. — Chociaż przewodniczący może brać udział w egzaminowaniu, należałoby sobie życzyć, by ograniczył się do określonego przez polonistę materiału. W dyskusji zwrócono uwagę, na niebezpieczeństwo sformułowania ostatniego ustępu w progr. II kl. lic., gdzie mowa o literaturze współczesnej, jak również na ewentualne żądanie przewodniczącego przeprowadzenia korelacji języka polskiego z innymi przedmiotami.

Po wyjaśnieniu przez Kierownika sprawy listy dzieł literatury współczesnej (ogłoszonej w Dzienniku Urzędowym Kuratorium O. S. K. r. 1938, Nr 3.) p. Wiz. Bryda odpowiedział na obawy nadmiernych wymagań przewodniczącego stwierdzeniem, że zwróci on uwagę na listę przerobionych utworów, jaką poda polonista. W sprawie uwzględnienia korelacji poleca trzymanie się rozsądnego umiaru. Również obawy przyspieszenia terminu egzaminu dojrzałości uspokaja zapewnieniem, że do połowy maja nauka w II lic. będzie się odbywała normalnie.

Popołudniowe zebranie rozpoczęła prelekcja Sekretarza Generalnego Polskiej Akademii Literatury, p. Juliusza Kadena-Bandrowskiego. Przedstawił on cele konkursu polonistycznego P. A. L. i projekty zmian regulaminu tegoż (ogłoszone następnie w „Gazecie Polskiej", z d. 5. 12, Nr 333). W dyskusji Dr Leśnodorski i Kierownik Ogniska wyjaśnili powody, które skłoniły Komisję Konkursową do zastosowania tematów związanych z wiadomościami historyczno-literackimi.

Następnie Kierownik przedstawił plan wiosennej konferencji i jej tematy, po czym zreferował bibliografię pomocniczą dla polonistów uczących w liceum z okresu pozytywizmu i „Młodej Polski".

W związku z trudnościami w rozpowszechnianiu spisów bibliograficznych zestawiono, na życzenie Koleżanek i Kolegów, spis najważniejszych dzieł pomocniczych, mogący służyć jako wskazówka przy zakupach do bibliotek nauczycielskich. Zamieszczamy go tutaj:

Polska Akademia Umiejętności: Encyklopedia Polska t. XX i XXI: Dzieje literatury pięknej w Polsce. Kraków 1935 i 1936.

Stanisław Dobrzycki: Historia Literatury Polskiej t. I. Lit. Polski niepodległej. Poznań 1927.

Bronisław Chlebowski: Literatura polska 1795—1905 jako główny wyraz życia narodu po utracie niepodległości. Lwów 1923.

W. Feldman i St. Kołaczkowski: Współczesna literatura polska (1863—1930). Kraków 1930.

Antoni Potocki: Polska literatura współczesna (1860—1910) t. I i II 1911/12.

Polska Akademia Umiejętności: Kultura Staropolska — Kraków 1932.

Zygmunt Łempicki: Renesans. Oświecenie. Romantyzm. Lwów 1923.

Księga pamiątkowa Zjazdu naukowego im. I. Krasickiego (to samo w Pamiętniku Literackim, r. 1936.) Lwów 1936.

Józef Ujejski: Dzieje polskiego mesjanizmu do powstania listopadowego włącznie. Lwów 1931.

Ignacy Matuszewski: Słowacki i nowa sztuka — Warszawa 1902.

Konstanty Wojciechowski: Przewrót w umysłowości i literaturze polskiej po r. 1863. Lwów-Warszawa 1928.

Julian Krzyżanowski: Od średniowiecza do baroku — Warszawa 1938.

Mieczysław Brahmer: Petrarkizm w poezji polskiej XVI w. Kraków 1927.

Kazimierz Czachowski: Obraz współczesnej literatury polskiej — Lwów 1934—1936. t. I, II, III.

Ponadto artykuły takie, jak Barok, Pozytywizm, Naturalizm, Realizm w encyklopedii „Świat i Życie" nadające się także na lekturę uczniów.

V. Ognisko fizyki w Krakowie.

Pierwsza w b. r. szkolnym konferencja rejonowa odbyła się w Krakowie dnia 4 listopada; tematem jej były sprawy związane z realizacją nauki w liceum, w szczególności kwestia zaznajamiania uczniów z teoriami naukowymi.

Konferencję rozpoczęła lekcja poświęcona omówieniu teorii falowej i emisyjnej światła. Ucz-

niowie, którzy przygotowali te kwestie zespołowo, przedstawili poglądy na istotę światła w ich historycznym rozwoju. Po krótkiej wzmiance o Hooke'u, który pierwszy starał się dać odpowiedź na pytanie, co to jest światło, omówili uczniowie szczegółowo teorię falową Hugeusa, teorię emisyjną Newtona, pogląd Eulera na teorię Newtona i wreszcie prace Younga, które następnie wznowione i uzupełnione przez Fresnela przyczyniły się ostatecznie do ugruntowania teorii falowej światła. Rozwijając poszczególne teorie uwzględniali uczniowie zarówno założenia każdej teorii, jak i sposób tłumaczenia przy jej pomocy znanych zjawisk świetlnych.

W referacie przedstawił Kierownik Ogniska rolę teorii w nauce, omówił plan lekcji i współudział uczniów w jej przeprowadzeniu, podał źródła, z których korzystali uczniowie, przygotowując potrzebny do lekcji materiał, wreszcie zaznaczył, że lekcja nie wyczerpała całokształtu nauki o istocie światła. Założenie bowiem Fresnela, że fale świetlne są poprzeczne, doprowadziło do przypuszczenia, że eter kosmiczny jest ciałem sztywnym, co znów przedstawiało poważną trudność, chociażby w zrozumieniu ruchów ciał niebieskich w takim ośrodku. Trudność tę ominęła teoria elektromagnetyczna światła, z którą zapoznają się uczniowie przy sposobności omawiania fal elektromagnetycznych. Wreszcie nauka o zjawisku fotoelektrycznym da sposobność do przedstawienia teorii kwantowej światła i zwrócenia uczniom uwagi na dualizm, panujący obecnie w optyce. Tak opracowana odpowiedź na pytanie, czym jest światło, uprzytomni uczniom koncentrację myśli i wysiłków, zmierzających do znalezienia odpowiedzi, wytworzy poczucie jedności poznanych faktów, zaspokoi ciekawość intelektualną oraz może pobudzić do szukania głębszych wyjaśnień na drodze lektury indywidualnej. Oprócz omawianej teorii znajdują się w kursie licealnym i inne jak: teoria dysocjacji elektrolitycznej, budowy atomu, przemian radioaktywnych, teoria kinetyczna materii. Ponieważ teorie te spełniają w nauce ważne zadanie, przeto, mimo trudności — głównie matematycznych, — nie można i h pominąć. Oczywiście, że ze ścisłego wykładu musi się zrezygnować i poprzestać na wyjaśnieniu głównych myśli teorii i wyprowadzeniu z nich niektórych wniosków.

Gdy uczniowie poznali pewną ilość zjawisk i praw, przychodzi czas na ich powiązanie, zatem wyłożenie teorii. Lekcja rozpoczyna się od nawiązania do poznanych faktów, po czym następuje wyłożenie głównych myśli teorii, a wreszcie wytłumaczenie przy jej pomocy znanych zjawisk i praw. Sposób nauczania musi być przeważnie podający, a najodpowiedniejszą formą jest wykład, co nie wyklucza możliwości stawiania pytań, szczególnie w odniesieniu do pierwszego i ostatniego punktu lekcji. Plan lekcji nie ulegnie zmianie, jeżeli nauczyciela zastąpią uczniowie, którzy przygotowali odpowiedni materiał. Czy nauczyciel sam ma podać główne założenia teorii, czy też mają to zrobić uczniowie, zależy od warunków różnych (czas, zaopatrzenie biblioteki) a przede wszystkim od celu, jaki chce osiągnąć. Jeżeli celem ma być jedynie zapoznanie uczniów z teorią, to najlepiej zrobi nauczyciel, gdy sam rzecz wyłoży, natomiast poleci przygotować uczniom, gdy chce ich przyzwyczaić do umiejętnego korzystania z podręcznika i innych książek pomocniczych.

Z kolei wygłosił prof. Dr M. Jeżewski referat n. t. ,,Sztuczna promieniotwórczość", w którym po krótkim omówieniu budowy jądra i sposobów rozbijania atomów podał szereg przykładów przekształcania pierwiastków na ciała promieniotwórcze.

Po ogłoszeniu kilku komunikatów przypomniał kierownik ustalony przed wakacjami plan pracy na rok bieżący. W myśl tego planu opracuje się: a) współczesne poglądy na budowę materii (związane z elektrolizą i wyładowaniami w gazach rozrzedzonych), b) praktyczne zastosowania mające związek z obroną państwa, c) sferę niebieską i gwiazdozbiory, d) rozwinięcie przykładowe nauki o elektryczności w liceum humanistycznym.

W zakończeniu konferencji omówił Kierownik naukę o drganiach i falach, podając sposób traktowania poszczególnych tematów i odpowiednie pomoce naukowe.

VI. Ognisko fizyki w Kielcach.

Konferencja odbyło się dnia 26 listopada. Rozpoczęła ją lekcja dwugodzinna w I klasie licealnej typu matematyczno-fizycznego. Celem lekcji przeprowadzonej przez prof. K. Zyberta było zapoznanie uczniów z drugą zasadą dynamiki oraz pogłębienie zasady pierwszej poznanej przez nich w czwartej klasie gimnazjalnej. Zastosowano metodę laboratoryjną. Do ćwiczeń wykonanych przez sześć zespołów użyto wózka poruszającego się po płycie szklanej długości około 1 m, a szerokości 15 cm. Wózek był zaopatrzony z tyłu w sprężynę, która, drgając poprzecznie do kierunku ruchu wózka, znaczyła atramentem na płycie linię falistą. Odstępy np. między poszczególnymi dolinami wyznaczały drogi, które wózek przebywał w jednakowych czasach, odpowiadających okresom drgań sprężyny. Siłami wywołującymi ruch wózka były ciężarki, zawieszone na końcu sznurka przeciągniętego przez bloczek. Uczniowie wykonali po pięć pomiarów dla sił 10G i 20G. Średnie wyniki były, zupełnie zadowalające. Łatwo więc wywnioskowano zależność przyspieszenia poruszającego się ciała od działającej na nie siły oraz wprowadzono pojęcie masy.

Po referacie i dyskusji w związku z lekcją wygłosił dr Sołtan odczyt n. t. ,,Wzajemne oddziaływanie między protonami i neutronami". Prelegent omówił zagadnienia sił wiążących jądra atomowe, głównie opierając się na najnowszej teorii Fermie'go rozpadu beta. Zakończył referat wzmianką o zagadnieniu ciężkiego elektronu.

Następnie Kierownik Ogniska podał do wiadomości kilka komunikatów, zwracając przede wszystkim uwagę na następujące artykuły, które ukazały się w ostatnim czasie: ,,Nauczanie astronomii" W. Ehrenfeuchta Fizyka i Chemia w Szkole 1938 r.

Nr 1, „Pomoce do nauki astronomii w liceum" A. Stachy'ego Urania 1938 r. Nr 1—2, „Uwagi o programach astronomii w liceach i ich realizacji" A. Stachy'ego Urania 1938 r. Nr 3, „Ćwiczenia astronomiczne w liceum" A. Opolski Urania 1938 r. Nr 4.

W dalszym ciągu konferencji prof. Cz. Michniak i K. Zybert zademonstrowali kilka przyrządów prostej i taniej konstrukcji, a mianowicie: przyrząd demonstrujący paradoks hydrostatyczny mogący zastąpić wagę Pascala, efektowny przyrząd działający na zasadzie prasy hydraulicznej, aparat demonstrujący trzecią zasadę dynamiki, rurki szklane do badania ruchu jednostajnego oraz kilka przyrządów do pokazania rozchodzenia się fali poprzecznej i do wzbudzania fali stojącej.

Konferencję zakończył referat prof. Cz. Michniaka n. t. „Widma emisyjne i absorpcyjne", w którym referent podał wskazówki otrzymywania za pomocą prostej aparatury widma czystego, liniowego, absorpcyjnego sodu oraz widma słonecznego z kilkoma liniami Fraunhofera.

VII. Ognisko historii w Częstochowie.

Pierwsza konferencja rejonowa ogniska metodycznego historii w Częstochowie odbyła się dnia 19. 10. 1938 r. w Sosnowcu. Lekcję przykładową w II kl. lic. pt. „Sejm Wielki i Konstytucja 3 Maja" przeprowadził p. dr A. Pierzchała w państw. liceum i gimnazjum im. B. Prusa. Na wstępie przedstawiono obraz stosunków wewnętrznych w Polsce w XVIII w. jak również początek i wzrost dążeń do naprawy Rzpltej. W części postępującej lekcji zapoznali się uczniowie z genezą Sejmu Wielkiego i jego najważniejszymi uchwałami, po czym czytając i interpretując tekst, omówili stronę religijną, społeczną i polityczną Konstytucji 3-go Maja. Przy końcu przeprowadzono dyskusję na temat: „Jaką wartość i znaczenie miała Ustawa Majowa dla narodu polskiego". W dyskusji polekcyjnej podkreślono, że tematu, który był przedmiotem lekcji na jednej godzinie wyczerpać nie podobna. Trzeba na to poświęcić co najmniej 3 jednostki lekcyjne. Przy omawianiu Ustawy Majowej należy podkreślić sprawy wojskowe, jakie miejsce w zawodzie wskazuje konstytucja wojsku i jakie zadania mu powierza.

Następnie Kierownik ogniska wygłosił referat dyskusyjny o podręcznikach i lekturze w II kl. lic. Brak odpowiedniego podręcznika jest jedną z najważniejszych trudności przy realizowaniu pragramu II kl. lic. Praktyka wykazuje, że najczęściej jest używany podręcznik Cz. Nankiego, jako stosunkowo najłatwiej dostępny, chociaż nie jest objęty spisem książek dozwolonych przez Min. W. R. i O. P. do użytku w liceum. Napisanie odpowiedniego podręcznika, któryby tak co do treści naukowej, jak układu i rozłożenia materiału jak i pomocy naukowych w nim zawartych odpowiadał wymaganiom liceum jest rzeczą bardzo trudną. Dowiodła tego próba p. Lechickiej.

Sprawę lektury historycznej w II kl. lic. należy rozpatrywać w związku z całością lektury ze wszystkich przedmiotów przeznaczonej na tę klasę. Wobec tego, że w tej klasie przepisano dużą ilość lektury z języka ojczystego i obcego należy przy wyznaczaniu lektury historycznej stosować się ściśle do minimum zakreślonego przez program i wybierać mniejsze, ale wartościowsze monografie i opracowania (np. w rodzaju ostatnich wydawnictw P. W. K. S. Wielka Biblioteka Historyczna).

Następnie p. dr. Depowski poddał dokładnej analizie książkę p. t. „Historia XX w." w opracowaniu prof. H. Mościckiego i Jana Cynarskiego (nakł. Księg. Przeworskiego, Warszawa 1936). Książka opracowana pospiesznie bez szerszych podstaw źródłowych (brak bibliografii) ma charakter raczej popularno naukowy. W części opracowanej przez J. Cynarskiego rażą niektóre sądy mocno subjektywne, a nawet stronnicze (np. autor odnosi się z widoczną niechęcią do Mussoliniego i całej akcji faszystowskiej). Mimo wszystkie usterki, książka ta, zawierająca dużo materiału informacyjnego, może być pożyteczną w rękach nauczyciela.

W dyskusji, która się wywiązała po referatach, zastanawiano się nad ilością i doborem lektur w II kl. lic. tudzież nad sposobami ich stosowania w praktyce szkolnej. Podkreślono, że przed wprowadzeniem nowej lektury należy młodzieży udzielić objaśnień, jak ma czytać i z danej książki korzystać. Wiadomości nabyte przez lekturę można wykorzystywać w toku nauki w związku z przerabianym zagadnieniem. Po przerobieniu materiału należałoby przepracować daną lekturę w całości w formie sprawozdań, przy czym trzeba zwrócić uwagę nie tylko na treść, ale również na metodę pracy autora, aby zbliżyć młodzież do warsztatu pracy naukowo-historycznej.

Z kolei wygłosił p. Krężel referat p. t. „Programy gimnazjalne a nauczanie historii w liceum". W programie gimnazjalnym widzimy cele poznawcze i utylitarne. W liceum te cele uzupełniają się i pogłębiają. W gimnazjum podaje się historię polską obszerniej, historię powszechną fragmentarycznie. Należy dążyć do uzgodnienia programu gimnazjalnego z programem licealnym. W nauczaniu należy się starać o to, aby gimnazjum dało należytą podbudowę do pracy w liceum, przyswoić uczniom dość duży zasób pojęć i nauczyć czytać lekturę.

Następnym punktem programu był referat dr Pierzchały na temat rozwinięcia programu w II kl. lic. humanistycznego. Referent stwierdził na wstępie, że nauczanie musi być programowe, ale nie szablonowe. Zaletą programu jest jego elastyczność. Następnie przedstawił sam dobór zagadnień, ich kolejność oraz czas potrzebny do ich przerobienia. Materiał rozłożono na poszczególne miesiące roku szkolnego.

Na koniec p. Anisfeld wygłosił referat p. t. „Uwagi o egzekutywie w nauczaniu historii", który będzie drukowany w Dzienniku Urzędowym.

Po południu p. Adam Cetwiński wygłosił ciekawy i wyczerpujący odczyt o historii zamku będzińskiego i oprowadzał zebranych po jego ruinach.

VIII. Ognisko jęz. francuskiego w Krakowie.

Konferencja rejonowa odbyła się dnia 30 listopada b. r.

Przed południem była lekcja przykładowa w II kl. licealnej humanistycznej (Dr Borkowska). Tematem lekcji było rozważanie zagadnienia: Le romantisme comme réaction contre la tradition classique. Typowa lekcja wytężonej pracy myślowej, gdzie szło o pokazanie, jak uczenice z pomocą nauczyciela dochodzą do syntezy i poprawnego jej sformułowania. W dyskusji nad lekcją omawiano kwestię problemowego nauczania kultury francuskiej i trudności z tym związanych.

Po południu Kierowniczka Ogniska przedstawiła plan pracy na r. szk. 1938/39. Już w konferencji bieżącej starała się uwzględnić życzenia uczestników Ogniska, wyrażone w maju. A więc wykłady w języku francuskim (pierwszy wykład naukowy wygłosił dla Ogniska 30 maja X. Dr Pierre David, prof. U. J., Girard de Roussillon), zagadnienia z współczesnej literatury francuskiej i dalszy ciąg spraw licealnych. Na drugą konferencję rejonową w r. b. zaproponowała Kierowniczka referaty następujące:

1) Forma problemowa nauczania kultury francuskiej.
2) Nauczanie żywe a podręcznik szkolny (na podstawie wywodów prof. Mysłakowskiego w pracy p. t. s. tytułem, w dostosowaniu do języka francuskiego.)
3) Uwzględnianie języka łacińskiego przy nauce języka francuskiego.
4) Nowe podręczniki francuskie na I licealną.
5) Jak traktować kwestię *Défense passive* przy nauce języka francuskiego.
6) Egzamin licealny z francuskiego.

Tematy te przyjęto z zadowoleniem i prawie wszystkie zostały natychmiast rozebrane przez uczestników konferencji.

P. Maria Schmidówna w uwagach pt. *Z moich doświadczeń licealnych,* powołując się na artykuły wytrawnych pedagogów *w Neofilologu,* wykazała najpierw niesłychane trudności w realizowaniu programu licealnego, następnie przedstawiła w jaki sposób posługuje się w kl. I licealnej podręcznikiem Czernego-Jungmana, wkońcu wyraziła przekonanie, że w liceum lepiej pytać uczniów większymi odcinkami materiału (coś w rodzaju systemu kolokwialnego), niż co lekcji poświęcać czas na odpytywanie. Dyskusja doprowadziła do następujących wniosków pozytywnych:

1) Mimo niewątpliwe trudności musimy dać uczniom pewien całokształt wiedzy zarówno językowej jak i rzeczowej odnośnie do Francji, ograniczając raczej materiał, a starając się o gruntowność i ścisłość.
2) Trzeba tworzyć w gimnazjum podbudowę do nauki licealnej, która obecnie stanowi ogromny przeskok. Staranny wybór wartościowej lektury, uwydatnianie w nauce ważnych osobistości historycznych i literackich — oto niektóre środki.
3) System kolokwialny można tylko stosować naprzemian z codziennym pobudzeniem uczniów do odpowiedzi, koniecznym choćby dla ciągłego ćwiczenia językowego.

Referat Dr St. Borkowskiej, *Jak pogodzić program licealny z różnymi typami liceum, różną ilością godzin, klasami mieszanymi etc.* miał na celu postawić jasno kwestię, jak związać nauczanie języka francuskiego z całością nauki, jak dostosować je do ogólnej koncepcji danego programu, danego typu. Jeżeli ich naczelną zasadą jest specjallizacja, która ma być przygotowaniem do dalszych studiów na wyższych uczelniach, to odpowiednio do niej musi się ukształtować i naukę języka francuskiego. Oczywiście będą pewne styczne wszystkich typów liceum ogólno-kształcącego: dać uczniom pewien system literatury francuskiej, oparty o lekturę arcydzieł, które powinien znać każdy inteligentny człowiek o średnim wykształceniu, oraz wiadomości ogólne o kulturze Francji. Ale w każdym typie trzeba inaczej naukę indywidualizować, inne zagadnienia podkreślać, inną lekturę dobrowolną wyznaczyć, zgodną ze specjalnymi zainteresowaniami. Nawet przy tym samym podręczniku, używanym w różnych typach, program można i trzeba zróżnicować. Uczestnicy konferencji dołączyli do wywodów prelegentki własne uwagi na podstaiwe doświadczenia.

Prof. Bernard Hamel miłą pogadankę na temat *Le style moderne,* rozpoczął od znanego twierdzenia: „*Le style c'est l'home.*" Następnie scharakteryzował krótko dawny styl francuski, wychodząc od Balzaca, poprzez długie jeszcze i dość ciężkie Descartes'a, Bossueta, doszedł do autorów dzisiejszych. Stwierdził pewne cechy oczywiste stylu nowoczesnego: a więc zdanie średniej długości, jasne; unikanie nadmiaru przymiotników, rozbieżności form czasownikowych i niektórych trybów i czasów. Wywody swe ilustrował cytatami z autorów starszych i współczesnych.

Na zakończenie konferencji p. Janina Bielicka (Kraków) podzieliła się z zebranymi refleksjami pt. *Z zagadnień współczesnej powieści francuskiej.*

IX. Ognisko jęz. niemieckiego w Radomiu.

Pierwszym punktem programu konferencji rejonowej w dniu 25 października, która odbyła się w Kielcach, była lekcja przykładowa w gimnazjum państwowym męskim im. J. Śniadeckiego. Prowadził ją w klasie drugiej p. prof. M. Pogorzelski. Tematem lekcji było zagadnienie gramatyczne „Deklination der Eigennamen". W związku z czytanką „Woran arbeitet Werner Wolfhardt an aller Stille" z podręcznika p. Dewitzowej dla klasy drugiej podkreślał nauczyciel odmianę imion męskich i żeńskich na przykładach podanych przez uczniów. Utrwalenie nastąpiło przez napisanie odpowiednich przykładów w zdaniach na tablicy i w zeszytach uczniów.

Drugą lekcję przykładową prowadziła pani prof. J. Czarnecka w klasie trzeciej gimnazjum państwowego żeńskiego im. Bł. Kingi. Tematem

tej lekcji był również materiał gramatyczny, mianowicie: zdania poboczne przyczynowe rozpoczynające od „weil, den da", przy pomocy czytanki „Der Bauer und der Teufel (podręcznik Dewitzowej dla klasy III), której treść została oddana w formie dramatycznej, wypowiedzianej przez uczennice podzielone na dwie grupy. Nauczycielka starała się kierować pytania uczennic tak, aby jak najczęściej było stosowane „warum". Utrwalono materiał gramatyczny w podobny sposób, jak na pierwszej lekcji, przy czym uczenice wykazały dużo samodzielności.

Po lekcjach wygłosił pan prof. B. Skwierawski (gimn. prywatne im. św. St. Kostki w Kielcach) referat w języku niemieckim na temat: „der Grammatikunterricht in den vier Klassen unseres Gymnasiums". Prelegent wychodził ze słusznego założenia, że bez nauki gramatyki nie ma opanowania języka obcego. Punktem wyjścia przy przerabianiu nowego materiału gramatycznego jest zawsze przykład, nigdy reguła. W kolejnych etapach wykazał prelegent jak należy w poszczególnych klasach przyswoić i utrwalić materiał gramatyczny. Najważniejszą rzeczą jest zawsze, aby uczeń potrafił regułę praktycznie zastosować, z czego wynika, że zjawiska gramatyczne muszą być stale ćwiczone i pogłębiane. W dziewięciu punktach podano, jak należy ćwiczyć zjawiska gramatyczne, stopniując trudności.

1) Übung der Konjugation — und Deklinationsformen in Satzen.
2) Unterstreichen und Abschreiben dieser Formen (z tablicy, z książki).
3) Umsetzen der Sätze in andere Zeiten, Personen und Formen.
4) Freie Bildung von Bejahungs-Verneimungs — und Fragesatzen.
5) Nach Angabe der Regeln Bildung von Sätzen.
6) Grammatische Verlegung des Textes.
7) Grammatische Ergänzungen.
8) Auswendig lernen der Paradigmen.
9) Systematische Wiederholung schwieriger grammatischer Erscheinungen.

Po lekcjach i referacie wywiązała się dyskusja nad zagadnieniami poruszonymi na lekcjach i referacie.

Po przerwie obiadowej wygłosiła kierowniczka ogniska referat pod tytułem „realizacja programu w I klasie licealnej według podręczników Łempickiego i Elgerta oraz Pipreka. W związku z programem klas licealnych zwróciła prelegentka na wstępie uwagę na trudności, które każdy uczący w liceum będzie musiał pokonać. Trudności te są różnego rodzaju. Aktualizacja materiału wymaga od nauczyciela stałego uzupełnienia swoich wiadomości, jak i umiejętnego rozplanowania całego materiału rzeczowego. Brak odpowiedniej lektury uzupełniającej dla młodzieży zmusza nauczyciela do szukania tekstów w zakresie zainteresowań uczniów, które by jednocześnie usuwały braki w materiale uzupełniającym. Nierówny poziom młodzieży i bifurkacja piętrzą trudności w dużej mierze. Sposób realizacji programu licealnego według nowych podręczników został podany bardzo szczegółowo w poszczególnych epokach od starych Germanów aż do klasycyzmu. Podano również, jakimi metodami i pomocami naukowymi może się nauczyciel posługiwać, chcąc udostępnić młodzieży ten naogół trudny materiał. Po referacie omawiała kierowniczka krótko najważniejsze dzieła, które każdy uczący w klasach licealnych powinien posiadać w swojej bibliotece podręcznej. Po dyskusji przyglądali się uczestnicy konferencji inscenizacji utworu dramatycznego pod tytułem „Der Schmied zu Jüteborg". Uczenice klasy trzeciej gimnazjum Bł. Kingi odegrały ten utwór bardzo starannie i z dużym powodzeniem, a rzesze młodzieży szkół średnich przyglądały się z zainteresowaniem. Reżyserka pani prof. J. Czarnecka chciała wykazać koleżeństwu, jak małymi i skromnymi środkami można rozbudzić zamiłowanie do przedmiotu wśród młodzieży.

Dalszy ciąg konferencji wypełniło sprawozdanie z kursu wakacyjnego w Heidelbergu, czytane przez uczestnika kursu pana prof. A. Tarnawę. Sprawozdawca dał szczegółowy obraz prac na kursie.

Pani instruktorka St.. Mazurkówna informowała uczestników konferencji o mającej się odbyć w czacie wakacji wycieczce do Niemiec południowych i kursie miesięcznym w Szwajcarii.

X. Ognisko geografii w Krakowie.

Program całodziennej konferencji w dn. 23 października obejmował dwugodzinną lekcję w kl. I. lic. mat-przyr. na temat „Sprawozdanie z lektury i wycieczki", odbytej celem poznania wsi środ. Małopolskiej, prowadzoną przez kierowniczkę Ogniska p. dr St. Niemcównę i dyskusję polekcyjną. Z komunikatów bibliograficznych — sprawozdanie o nowych podręcznikach dla II. gim. i atlasach, oraz uwagi o Nowym Słowniku Geograficznym. W swej części południowej „Uwagi metodyczne o realizacji geografii fizycznej w kl. II. lic.", skreślone przez p. dr Niemcównę oraz referat naukowy p. Nacz. Wydz. Samorząd. Wojew. pana Osieckiego na temat współczesnej wsi krakowskiej.

Przed rozpoczęciem lekcji p. dr. St. Niemówna podała kilka wstępnych uwag na temat lekcji. Przede wszystkim zaznaczyła, że lekcja ma charakter sprawozdawczy z wycieczki uczenic odbytej we wrześniu (13—16. IX. 38. r.) do środkowej Małopolski (Gać — Markowa — Albigowa — Handzlówka) i lektury. Teren wycieczki był bardzo ciekawy, gdyż daje on obszerny materiał geograficzny, gospodarczy, społeczny. Czterodniowa wycieczka pozwoliła młodzieży zetknąć się z zagadnieniem przeludnienia wsi, różniczkowania społecznego ludności wiejskiej, wielką i małą własnością, wytwórczością wsi polskiej, spółdzielczością oraz zapoznać się z problemem oświaty pozaszkolnej. Co do literatury na te tematy zaznaczyła p. dr. Niemcówna, że pomimo swej obszerności stoi ona na b. niskim poziomie (dlaVII powsz.) więc dla uczenic pomocą była następująca litera-

tura: ,,Wieś i Państwo" ,,Biblioteka kultury wsi" ,,Świat i Życie" ,,Widły Sanu i Wisły" Ostrowskiego i t. p.

Lekcja zaczęła się odczytaniem przez uczenicę tematów sprawozdań z poprzednich lekcji celem wprowadzenia słuchaczy do właściwego tematu. Tutaj należy jeszcze nadmienić, że już drugi rok prowadzi się księgę protokółową dla ,,Zagadnień życia współczesnego" (ażeby w razie potrzeby mogła ona służyć jako wzór dla innych uczących przy prowadzeniu tych zupełnie nowych zagadnień). Tematy opracowane w związku z materiałem wycieczkowym były następujące:

1) Przeludnienie wsi
2) Zróżnicowanie społeczne
3) Zagadnienie emigracji
4) Spółdzielczość, wytwórczość, kultura.

Na lekcji wysunął się jeszcze nowy temat ,,Wysiłki jednostek, zrzeszeń, zmierzające ku podniesieniu poziomu życia wsi", następnie jako podpunkty:

a) podniesienie zdrowotności wsi
b) podniesienie życia gospodarczego
c) podniesienie życia kulturalnego

Lekcja była prowadzona metodą dyskusyjną, przy czym młodzież sama w całości wypełniła jej treść, biorąc czynny w niej udział, a rola nauczycielki polegała jedynie na czuwaniu nad całością i była jakby dyskretnym dyrygowaniem. Po lekcji nastąpiła dyskusja, po krórej p. dr Niemcówna udzieliła objaśnień na zapytania, zaznaczając, że w czasie wakacji sama zrobiła trasę tej wycieczki, aby się przygotować i osobiście zaznajomić z terenem. Poza tym chciała porozumieć się w sprawie referatów dla uczenic, które mieli wygłosić miejscowi fachowcy i działacze, aby zapobiec wywiadom uczenic ze względu na niebezpieczeństwo takiego wywiadu z powodu małej znajomości wsi przez młodzież i nie zawsze właściwych objaśnień miejscowej ludności. Co do głębszego przygotowania teoretycznego uczenic, to na to nie pozwolił krótki okres czasu od rozpoczęcia się roku szkolnego, lecz liczne książki rozdane po wycieczce uzupełniły te braki.

Po przerwie nastąpiły komunikaty o charakterze dydaktycznym. P. Kortówna scharakteryzowała podręczniki Pawłowskiego i Kudławca dla kl. II. gim. P. Gladyszowa podała kilka uwag o Nowym Słowniku Geograficznym. Na całość złoży się 15 tomów po 48—50 arkuszy. Układ słownika jest regionalny. Obecnie już wyszło 8 zeszytów obejmujących Pomorze, następne będą poświęcone Śląskowi. Na końcu zostanie wydany tom ogólny, poświęcony całej Polsce. P. dr. Niemcówna zakomunikowała o nowej mapie okolic Krakowa, opracowanej przez p. Piekarską dla kl. IV i VII powsz., która może być użyta również dla kl. I. lic. Poza tym dała kilka uwag o Nowym Atlasie Gospodarczym Mochnackiego, zaznaczając, że nowością jest podana mapa gleb na świecie. P. dr. Szaflarski scharakteryzował Nowe Atlasy Janiszewskiego i Korbla, omawiając kolejno poszczególne mapki atlasów.

W części popołudniowej konferencji p. dr. Niemcówna omówiła dla pp. nauczycieli uczących w kl. II lic. ,,Wytyczne do nauczania geografii i geologii" oraz nawoływała do prowadzenia stałych protokułów lekcyjnych w jednym zeszycie.

Następnie p. Nacz. Osiecki wygłosił referat naukowy na temat wsi krakowskiej. Referent na wstępie omówił braki i wady wsi krakowskiej spowodowane przeludnieniem wsi i niską kulturą rolną, możliwości polepszenia bytu wsi przez podniesienie kultury i oświaty, przez zawodowe kształcenie rolników, przez zaprowadzanie scalenia i melioracji gruntów, uprzemysłowienia wsi, rozwój przemysłu ludowego oraz wykorzystanie walorów letniskowych i turystycznych wsi. (Szczegóły będą w Przegl. Samorząd.)

Na zakończenie konferencji p. dr. Niemcówna podała ostateczną syntezę programu pracy w następujących punktach.

1) Opracowanie tematu korelacji geografii i obronności państwa, zaznaczając, że obecnie już opracowuje się to zagadnienie w X Gimn. przez p. Mgr. Czupryniankę.
2) Opracowanie programów i tras dla wycieczek ,,wsioznawczych" dla kl. I. lic.
3) Prosiła o podanie niedociągnięć organizacyjnych wycieczek szkolnych czy to ze strony młodzieży, czy kierowników lub zarządów schronisk itp.
4) Prosiła o liczne odpowiedzi oparte na doświadczeniach na ankiety na temat filmów geograf. i ich zużytkowaniu.
5) Prosiła o rozpoczęcie programu geografii szczegół. w kl. II gimn. od Anglii przerabiając kolejno kraje Skand., Francję itd. zanim ustalą się stosunki w Europie środkowej.

Kończąc konferencję p. dr. Niemcówna prosiła wszystkich obecnych o udział w następnej konferencji, która odbędzie się w lutym 1939. r. i będzie poświęcona naukowemu dorobkowi ś. p. profesora Sawickiego.

XI. Ognisko rysunku w Krakowie.

Pierwsza konferencja rejonowa nauczycieli rysunków odbyła się dnia 16 listopada 1938 r. w Krakowie.

Tematem konferencji były zagadnienia wynikające z realizacji programu szkół licealnych.

I. ,,Kreślenie" — rzuty równoległe ukośne; ref. P. Romanowski. Typ ćwiczeń z pomocą przyborów kreślarskich, w których zgodnie z programem zapoznajemy młodzież z zasadami rzutów równoległych ukośnych — na stopniu I. i II. w gimnazjum i w kl. I. i II. liceum ogólnokształcącego i pedagogicznego. Konieczne przybory kreślarskie: ołówek Nr. 3, cyrkiel, dwa trójkąty, grafion, tusz. Zasadniczo należy stosować przepisy normalizacyjne ustalone przez Polski Komitet Normalizacyjny. Nie dotyczy to formatu papieru rysunkowego, który zależny jest od formatu bloku rysunkowego. Pierwszą lekcję ,,kreślenia" odbywa się przy równoczesnym kreśleniu na tablicy przez nauczyciela. Uczniowie rysują kostkę ,,z natury". Po omówieniu zasad rzutów równoległych ukoś-

nych i po ustaleniu ,,skali'', uczniowie zaczynają rysunek od wykreślenia ,,obrzeża''; z kolei nauczyciel wskazuje na sposoby rozmieszczania rysunku na papierze, co w lekcjach pierwszych uskutecznić należy z pomocą cyrkla i linii, a w ćwiczeniach późniejszych wrażeniowo. Rysunek wykonują uczniowie liniami pełnymi. Ściany widoczne kostki wyciągają tuszem z pomocą grafionu. Rysunek zostaje uzupełniony podaniem wymiarów (wielkość naturalna) i podpisem umieszczonym z prawej strony kartki papieru i u dołu, wykonanym zgodnie z zasadami pisma normalizowanego. Rysunek winien być wykonany bardzo dokładnie — linie wyciągane równo i czysto, co jest głównym celem tych ćwiczeń.

II. Rysunek figury ludzkiej po obserwacji i z natury'' ref. P. Kluska. Rysunek figury ludzkiej zgodnie z programem oparty jest na obserwacji figury ,,w spoczynku'' lub figury ,,w ruchu''. Obserwację figury ,,w spoczynku'' rozpoczyna nauczyciel od ujęcia płaskiego opartego na osi symetrii i płaszczyznach symetrycznych: klatki piersiowej, bioder, głowy, rąk i nóg. Figura w stroju charakterystycznym (np. strój marynarza, harcerza, strój ludowy i t. d.) służy jako model podczas kierowania obserwacją i omawiania cech charakterystycznych tak w konstrukcji rysunkowej, jak i barwie, a łatwych do zapamiętania. — Następuje wykonanie rysunku przez uczniów z pamięci (po obserwacji) na zasadach ,,schematu'' podanego i omówionego przez nauczyciela. W czasie rysowania chwilowa obserwacja modelu — umożliwi korektę rysunków ustną, względnie wskazówkami graficznymi na tablicy lub papierze rysunkowym popartą. Podobną metodę stosuje nauczyciel przy kierowaniu obserwacją i rysowaniu z pamięci figury ,,w ruchu''. Pewna odmiana dotyczy zastosowania schematu linijnego, na którym konstruujemy figurę. Shemat ten to budowa szkieletu. Rysunek figury ludzkiej ,,z natury'' poprzedzają uwagi nauczyciela na zasadzie podobnej metody, tj. schematu płaszczyznowego i schematu linijnego. W dalszej części przy bezpośredniej i stałej obserwacji i rysowaniu modelu ,, z natury'' korekta rysunków dotyczyć będzie proporcji, a w miarę przygotowania uczniów, również i opracowania rysunkowego szczegółów. Korekta prac rysunkowych uczniów zaawansowanych uwzględnić powinna ujęcie przestrzenne modelu.

III. ,,Rysunek głowy z natury'' ref. P. Leszko. Program przewiduje powyższe ćwiczenia rysunkowe w II. kl. liceum ogólnokształcącego. Różne metody prowadzą do realizowania ćwiczeń. Najwłaściwsza wydaje się być metoda oparta na czynniku emocjonalnym — budzącym zainteresowanie i może najwłaściwszym dla wieku młodzieży.Metoda ta każe na razie zrezygnować z ujęcia bryłowatego, zadowalając się ujęciem płaskim we formie zbliżonej do karykatury. Do tego celu model winien być wybitnie charakterystyczny; odpowiednie nakrycie głowy ułatwia ten cel. Dalszym etapem będzie omawianie kości czy mięśni głowy, posługując się czaszką czy modelami gipsowymi. Tu wkraczamy w dalszą fazę rysunku przestrzennego głowy. Bryłowatość głowy winna być zdecydowanie podkreśloną z pominięciem i podporządkowaniem tejże wszystkich szczegółów. Celowość nauki rysunków tj. kształcenie wyobraźni przestrzennej zostanie zgodnie z tą metodą osiągnięte. Dobrą pomocą naukową będą rzeźby głów antycznych, jednak w miarę stosowanych. Krótkie pogadanki i pokaz reprodukcji głów Michała Anioła, Dürera, W. Stwosza, Matejki da możność nauczycielowi wykazania na czym polega wartość artystyczna tych głów i dzieł sztuki. Rysunek głowy należy zasadniczo realizować tylko z uczniami do tego przygotowanymi, podając inne tematy, odpowiednie dla uczniów, mniej przygotowanych lub nieprzygotowanych.

IV. ,,Metodyka ćwiczeń w malowaniu w programie szkół gimnazjalnych i licealnych'': ref. P. Śliwka. W myśl programów przedmioty przedstawione rysunkiem, wymagające dla lepszego scharakteryzowania ujęcia barwnego, winny być malowane. Ćwiczenia w malowaniu zatem jako uzupełnienie rysunku odnoszą się tylko do tematów i przedmiotów zdecydowanie kolorowych. Na stopniu I malowanie obejmuje operowanie walorami a więc szczernianie, w zastosowaniu do form graniastych. Użycie farb ograniczyć należy do zasadniczych kolorów. Na stopniu II uzupełnienie wiadomości o barwach zasadniczych, zapoznanie z barwami pochodnymi. Ćwiczenia w malowaniu na tym stopniu mają zastosowanie przy rysunku poobserwacyjnym w ujęciu płaskim (drzewa, kwiaty) i przy rysunku z wyobraźni (klocki architektoniczne, półki, kiosk). Na stopniu III wprowadzamy ćwiczenia w zlewności barw (rozprowadzanie farb na wilgotnym papierze); ćwiczenia w technice malowania uzupełniać będą rysunki ,,z natury'' (formy obrotowe) i rysunki ,,z wyobraźni''. Na stopniu IV malowanie barwami kontrastowymi (ciepłe — zimne). Ćwiczenia te w przeważnej części będą realizowane w łączności z rysunkiem z natury (przemysł artystyczny, naczynia barwne, okazy z zakresu przyrody).

W klasie I i II liceum dalszy ciąg ćwiczeń w malowaniu obejmuje tematy malarskie polegające na zastosowaniu ,,względności wartościowania'' barw. Tematy powyższe o zagadnieniach i problemach malarskich polegają na zestawieniu porównawczym kilku plam barwnych z tłem. Są to ćwiczenia dostępne tylko dla jednostek przygotowanych, a leżące zazwyczaj w sferze zainteresowań nielicznej grupy. Większość zespołu czy klasy, przeważnie nie przygotowana do tego programu winna realizować program z zakresu ,,stopni'' w gimnazjum.

W końcowej części konferencji omówiono trudności przy nauczaniu rysunku w gimnazjum i liceum, które wynikają:

I. z przepełnienia klas
II. z braku pracowni i pomocy naukowych
III. z nierównomiernego przygotowania uczniów w liceum.

Środki zaradcze: Nauka rysunków winna odbywać się w jednej sali na ten cel przeznaczonej,

w której znajduje się wodociąg, szafa na pomoce naukowe, teczki z pracami uczniów. Winna to być sala duża, posiadająca wszelkie warunki zbliżone przynajmniej do pracowni.

Z uwagi na przepełnienie klas należy stosować z konieczności korektę zbiorową, nie rezygnując z właściwej i cenniejszej korekty indywidualnej. Nierównomierne przygotowanie młodzieży zmusza nauczyciela do podawania kilku tematów rysunkowych; w pierwszym rzędzie omawiać należy tematy podane dla uczniów nieprzygotowanych.

Kronika.

Szkolnictwo powszechne.

W drugiej połowie listopada i pierwszej połowie grudnia były wizytowane obwody: ostrowiecki, mielecki, krakowski miejski i nowotarski.

Przy zmianie granicy polsko-słowackiej na terenach przyłączonych Kuratorium Okręgu Szkolnego zorganizowało 4 publiczne szkoły powszechne: szkołę II stopnia. w Suchej Górze Orawskiej, szkołę I stopnia o 2 nauczycielach w Głodówce na Orawie oraz w Jaworzynie i Leśnicy na Spiszu.

W dn. 10 grudnia odbyło się posiedzenie Okręgowego Komitetu Towarzystwa Popierania Budowy Publicznych Szkół Powszechnych, na którym omówiono sprawy budownictwa szkół powszechnych i preliminarz budżetowy na ten cel na 1939 rok.

W dn. 11 grudnia br. nauczycielstwo powiatu Chrzanowskiego urządziło w Chrzanowie w Domu Matki uroczystość z powodu 25-lecia pracy inspektorskiej p. Marszałka Andrzeja. W uroczystości wzięło udział prawie całe nauczycielstwo z powiatu, starosta powiatowy, inspektor szkolny i podinspektorzy obwodu krakowskiego, miejscowe duchowieństwo katolickie, burmistrz m. Chrzanowa i inni. Kuratorium reprezentował na uroczystości naczelnik wydziału p. Władysław Kabaciński.

Piękny przykład opieki szkoły średniej ogólnokształcącej nad szkołą powszechną I stopnia.

Od 4-ch lat Gimnazjum S. S. Urszulanek w Tarnowie bardzo troskliwie opiekuje się publiczną szkołą powszechną w Sędziszowej w powiecie Gorlickim.

W ciągu czterech lat zakład naukowy SS. Urszulanek w Tarnowie zaopatruje obficie szkołę w sprzęty szkolne i pomoce naukowe, a młodzież szkolną w przybory do nauki, odzież, bieliznę, żywność it.p. Rok rocznie przed zimą każde niemal dziecko otrzymuje ubranie, buciki, sweter, czapkę, bieliznę, pończochy, czy inną część garderoby.

Na św. „Mikołaja" na „Gwiazdkę" i „Święcone" dzieci otrzymują: mąkę, cukier, kawę, kaszę, słoninę, kiełbasę, ciastka, cukierki i t. p. Nadto co miesiąc otrzymuje każde dziecko czasopismo dziecięce jak również pióra, ołówki i zeszyty. Przed pierwszą Komunią św. dzieci otrzymują bieliznę, obrazy, różańce i modlitewniki. Nadto otrzymała szkoła z zakładu SS. Urszulanek zbędne tam ławki szkolne, — otrzymuje również od czasu do czasu książki i pisma do czytelni szkolnej.

Zakład SS. Urszulanek urządził w tutejszej szkole okolicznościowe przedstawienie dla dzieci w rocznicę zgonu Marszałka J. Piłsudskiego, na Dzień Matki, oraz zaprosił dziatwę szkolną do zwiedzenia Tarnowa i Zakładu SS. Urszulanek. Działalność opiekuńcza SS. Urszulanek w Tarnowie jest bardzo dodatnią i korzystną dla szkoły. Dziatwa szkolna nawiązała bezpośredni kontakt z młodzieżą SS. Urszulanek, co wyraża się w listach pisanych przez tutejsze dzieci szkolne do SS. Urszulanek i odwrotnie.

Wskutek działalności Zakładu SS. Urszulanek wzmogła się znacznie frekwencja dziatwy, a miejscowa ludność dała wyraz wielkiej wdzięczności dla Zakładu SS. Urszulanek przez uchwalenie na Radzie Gromadzkiej podziękowania dla Zakładu za troskliwą opiekę moralną i materialną dla szkoły w Sędziszowej.

Zachęcamy inne szkoły średnie do podobnej akcji.

Szkolnictwo średnie ogólnokształcące i zakłady kształcenia nauczycieli.

W dniach 5, 6 i 7-go grudnia odbyły się w Kielcach, a w dniach 3, 4 i 5-go stycznia w Żywcu trzydniowe konferencje, poświęcone zagadnieniom organizacji pracowni humanistycznej oraz metodyce posługiwania się lekturą, mapą i ilustracją w nauczaniu historii. W każdej konferencji brało udział blisko 70 nauczycieli historii ze szkół średnich ogólnokształcących i zakładów kształcenia nauczycieli zarówno państwowych, jak i prywatnych z rejonu Radomia, Kielc i Sandomierza, gdy chodzi o Kielce, i z rejonu Podhala oraz Jasła i Sącza, gdy chodzi o Żywiec. Na konferencji wykładali wizytator ministerialny dr Tadeusz Bornholc, kierownicy ognisk metodycznych dr Fuchs, prof. Gollenhofer, dr Popiołek oraz prof. dr Mrozowska i prof. Pawlicowa. Z ramienia Kuratorium konferencją kielecką kierował wizytator dr Villim Francic, żywiecką — wiz. Eug. Baliński. Konferencje te w następnych miesiącach powtórzone będą w Częstochowie i Krakowie z takim obliczeniem, aby uczestniczyć w nich mogli wszyscy nauczyciele historii w Okręgu Krakowskim. Pozostaje to w związku z planową akcją Kuratorium, zmierzającą do spotęgowania wartości metodycznych w nauczaniu przedmiotów humanistycznych i zaopatrywawania racjonalnego szkół w pomooce naukowe do humanistyki. W latach poprzednich podobna akcja miała miejsce w stosunku do zagadnień prowadzenia pracowni i ćwiczeń z fizyki, chemii i biologii. Konferencje kielecka i żywiecka przeszły

pod znakiem dużego zainteresowania nauczycielstwa i ożywionej wymiany zdań.

W dniach 3, 4 i 5-go stycznia odbył się w Krakowie zorganizowany przez Kuratorium kurs geometrii wykreślnej (z ćwiczeniami), przeznaczony dla tych nauczycieli matematyki w liceach ogólnokształcących i pedagogicznych, którzy odczuwają braki w pomienionej dziedzinie. Kurs, w którym udział nauczycielstwa był całkowicie dobrowolny, zgromadził 35 uczestników z rozmaitych szkół w Okręgu. Kurs prowadził instruktor ministerialny matematyki dr Sosnowski przy pomocy kierowników ognisk prof dr Leśniaka i prof. Słapczyńskiego.

W dniu 8-go grudnia odbyły się dwie uroczystości poświęcenia sztandarów: 1) gimnazjum OO. Pijarów w Rakowicach i 2) Sodalicji Mariańskiej uczenic gimnazjum X im Kr. Wandy w Krakowie. W pierwszej uczestniczyli P. Kurator J. Stypiński i wiz. Francic, w drugiej — nacz. W. Gałecki i wiz. Horbacki.

Uroczystość poświęcenia sztandaru szkolnego odbyła się również w dniu 11-go grudnia w prywatnym gimnazjum męskim w Zawierciu. Kuratorium reprezentował wiz. Komar.

W dniu 19-go grudnia, jako w pierwszą rocznicę śmierci wizytatora śp. Władysława Wierzbickiego, pamięć Jego uczciło gimnazjum II im. Hetmana Tarnowskiego w Tarnowie przez odsłonięcie ufundowanej ku Jego czci tablicy pamiątkowej, umieszczonej w gabinecie fizycznym zakładu. Na uroczystości poprzedzonej nabożeństwem żałobnym, obecni byli z ramienia Kuratorium wiz. Bryda, Francić i Horbacki.

Z powodu mających się odbyć w Zakopanem w dniach 11—19 lutego zawodów narciarskich F. I. S.'u Ministerstwo na wniosek Kuratorium dla szkół zakopiańskich przesunęło ferie zimowe w ten sposób, że lekcje po Bożym Narodzeniu zaczęły się już w dniu 3-go stycznia, natomiast młodzież będzie wolna od nauki w okresie zawodów, a więc od 11-go do 19-go lutego. Pozostaje to między innymi w związku z koniecznością zużytkowania budynków szkolnych na cele pomieszczenia licznych wycieczek, które do Zakopanego przybędą.

Zamierzenia Organizacji Społecznej Opieki nad młodzieżą w Krakowie.

Organizacja ustaliła na b. rok szkolny następujący program pracy:

W zakresie propagandy:

1. Kontynuowanie w sposób bardziej intensywny penetracji O. S. O. na tereny innych zrzeszeń społecznych i rodzicielskich (dobór prelegentów, krótkie przeszkolenie prelegentów, kontakt z organizacjami, organizacja zebrań),

2. Wydawanie „Biuletynu" przynajmniej raz na dwa miesiące,

3. Wychowawcze audycje radiowe dla rodziców przynajmniej raz na miesiąc, według specjalnego planu.

W zakresie bezpośredniej pomocy rodzicom i opiekunom:

4. Utworzenie poradni dla rodziców w zakresie spraw: a) szkolnych w ogóle, b) wychowawczych (poradnia psychologiczno-wychowawcza),

5. Uruchomienie systematycznej pracy nad „szkoleniem" rodziców drogą wykładów, kursów, pokazów etc.

W zakresie zwalczania ujemnych wpływów na młodzież:

6. Kontynuowanie i doprowadzenie do należytych wyników sprawy uczęszczania młodzieży do kin,

7. Przeciwdziałanie uczęszczaniu młodzieży do szynków.

8. Zwalczanie kolportażu wśród młodzieży szkodliwych wydawnictw i książek (biblioteki, czytelnie, kioski),

9. Przeprowadzenie studiów nad penetracją komunizmu w szeregi młodzieży szkolnej,

10. Przeciwdziałanie agitacji politycznej i wciąganiu młodzieży do akcji politycznej.

W zakresie bezpośredniej opieki nad młodzieżą:

11. Rozszerzenie i pogłębienie działalności sekcji opieki pozaszkolnej,

12. Przeprowadzenie badań rentgenowskich,

13. Uruchomienie naświetlań lampą kwarcową,

14. Opieka i kontrola nad młodzieżą dojeżdżającą,

15. Uruchomienie kina dla młodzieży w Krakowie,

16. Prace przygotowawcze dla tworzenia bursy dla młodzieży szkolnej w Krakowie,

17. Wydawanie czasopisma dla młodzieży.

Należy odnotować powstanie podobnych Towarzystw Opieki nad młodzieżą w Tarnowie i Zakopanem.

Szkolnictwo zawodowe.

W dniu 26 listopada odwiedził biura Wydziału szkolnictwa zawodowego Kuratorium Pan Dyrektor Departamentu Ministerstwa W. R. i O. P. Jan Firewicz. W dniach 26 i 27 listopada Pan Dyrektor Departamentu w imieniu Ministra W. R. i O. P. wziął udział w obradach Walnego Zjazdu delegatów Stowarzyszenia Nauczycieli Szkół Zawodowych, zorganizowanego sprawnie przez Koło Krakowskie Stowarzyszenia.

P. wizytatorka ministerialna inż. Maria Kozłowska zwizytowała w listopadzie br.: Prywatną Szkołę Gospodarczą w Sosnowcu oraz dwie Publiczne Szkoły Przysposobienia Gospodyń Wiejskich w Koziegłowach (pow. zawierciański) i w Łyszkowicach (pow. miechowski). W miesiącu tym również wizytowała Państwową Szkołę Zawodową w Sosnowcu p. Stefania Zbyszewska, ministerialna wizytatorka szkół przemysłowych. W Sosnowcu paniom wizytatorkom towarzyszyła p. A. Sowówna, a w pozostałych szkołach inż. J. Grabowski, okręgowi wizytatorzy szkół. Głównym zagadnieniem, omawianym w Sosnowcu, była sprawa budynków szkolnych i pomieszczenia szkół zawodowych żeńskich, natomiast w szko-

łach przysposobienia gospodyń wiejskich chodziło o zbadanie i omówienie zagadnień personalnych, nauczania i organizacji gospodarstw szkolnych.

W dniu 30 listopada wizytował Wysokogórską Szkołę Rolniczą w Nowym Targu p. Naczelnik inż. Jan Nawrocki w towarzystwie inż. J. Grabowskiego, wizytatora szkół.

W Górskiej Szkole Rolniczej w Łososinie Górnej ukończono dobudowę skrzydła przy gmachu szkolnym, dzięki czemu można było w bieżącym roku szkolnym uruchomić dwa pełne kursy (klasy).

P. o. kierowniczki w szkole przysposobienia gospodyń wiejskich w Koszarach (pow. limanowski) została p. Anna Pikulska.

Wychowanie fizyczne i przysposobienie wojskowe.

W dniach od 7 do 12 listopada bawił w Okręgu wizytator ministerialny dr Jeż. W czasie swego pobytu zwizytował szereg szkół krakowskich, oraz wziął udział w konferencji ośrodka metodycznego w. f. i p. w. w Tarnowie. Na konferencji tej był również obecny płk. Wójcicki, kierownik Okręgowego Urzędu W. F. i P. W. w Krakowie. Z racji bytności wiz. dra Jeża w Krakowie zorganizowano zebranie referatowe Sekcji Komendantów hufców szkolnych przy P. Z. W. F., na którym p. wiz. Jeż udzielił szeregu wyjaśnień w sprawach interesujących komendantów hufców.

W czasie od 9 do 17 grudnia przebywał w okręgu wizytator ministerialny M. Krawczyk, który w towarzystwie okręgowych instruktorów w. f., zwiedził szkoły średnie w Tarnowie, Sosnowcu i Będzinie, oraz szkoły powszechne w Skarżysku.

W dniach 9 i 10 grudnia odbył się doroczny zjazd kierowników ośrodków metodycznych w. f. i p. w. W zjeździe wzięli udział pp. wizytatorzy ministerialni M. Krawczyk i dr Jeż, z Kuratorium: pp. Naczelnicy inż. Nawrocki i dr Podkówka, wizytatorzy dr Sokołowska i E. Baliński, z ramienia władz wojskowych: kierownicy Okręgowych Urzędów W. F. i P. W. pp. pułkownicy Wójcicki (Kraków), Giza (Katowice), Kurek (Łódź), oraz kpt. Chudoba.

Otwarcia zjazdu dokonał Naczelnik Wydziału Ogólnego dr Podkówka, dłuższe przemówienie wygłosił również Naczelnik Szkolnictwa Zawodowego inż. Nawrocki. W pierwszym dniu obrad omówiono sprawę reorganizacji ośrodków w kierunku przystosowania ich do obecnych potrzeb terenu, sprawę zajęć popołudniowych w wych. fiz. (podług referatu prof. Olszewskiego), oraz organizację szkolnych osiedli zimowych (podług referatu prof. Lubaczewskiego, przedstawiciela Towarzystwa Krzewienia Narciarstwa); w dniu drugim: postulaty władz p. w. w odniesieniu do szkół i komendantów hufców szkolnych (referat pułk. Wójcickiego), dotychczasowa realizacja programów p. w. (referat prof. Bugajskiego), korelacja pomiędzy wychowaniem fizycznym a przysposobieniem wojskowym (referat prof. Hanuli), oraz sport szkolny pozaprogramowy (referat prof. Chmury). W dyskusji towarzyszącej każdemu z referatów zabierali wielokrotnie głos przedstawiciele Ministerstwa oraz władz p. w., udzielając szeregu wyjaśnień.

W czasie od 5 do 15 grudnia odbył się w Krakowie 10-dniowy metodyczny kurs gimnastyki i tańców regionalnych dla nauczycielek. Kurs był prowadziny przez instr. okręg. mgr Michalakową. Instruktorkami kursu były pp. M. Borenius, asystentka E. Björksten, H. Kubalska i C. Szlenkowa.

Konferencje dla kierowników szkół trzeciego i drugiego stopnia prowadzone przez okręg. instruktora wych. fiz. zostały ukończone w początku grudnia. W ostatnim czasie odbyły się one w obwodach: bialskim, nowosądeckim, gorlickim i nowotarskim.

W dniu 9 grudnia odbył się walny zjazd delegatów kół P. Z. W. F. okręgu krakowskiego w Krakowie. W zjeździe wziął udział bawiący w tym czasie w Krakowie p. wizytator ministerialny M. Krawczyk.

Higiena.

Dnia 28 października odbyła się w Krakowie konferencja lekarzy szkolnych. Z ważniejszych zagadnień omawiano pracę lekarzy w hufcach szkolnych, zwłaszcza żeńskich, oraz przedyskutowano wzór nowej „książki sanitarnej" i wzór nowej „karty zdrowia", które Ministerstwo zamierza wprowadzić w miejsce dotychczaoswych.

W dniach 21—24 listopada wizytator ministerialny higieny szkolnej p. dr Wroczyński w towarzystwie wiz. dr Sokołowskiej dokonał wizytacji szkół sanatoryjnych w Rabce, szkół średnich ogólnokształcących i szkoły przemysłu drzewnego w Zakopanem oraz szeregu powszechnych szkół wiejskich w powiecie krakowskim.

W dniu 21 listopada odbyło się w Rabce w obecności Dyrektora Departamentu Ministerstwa W. R. i O. P. p. dr Pollaka, Kuratora O. S. K. p. J. Stypińskiego, Kuratora OSP. p. dr J. Jakóbca oraz przedstawicieli władz duchownych, politycznych i miejscowego społeczeństwa poświęcenie pięknego domu międzyszkolnych kolonii leczniczych Okręgu Szkolnego Poznańskiego.

W związku z rozpoczęciem działalności ruchomej kolumny rentgenowskiej województwa Krakowskiego została zbadana młodzież niektórych szkół powszechnych w powiecie krakowskim i chrzanowskim.

Oświata pozaszkolna.

Akcja organizowania kursów dokształcających dla przedpoborowych, która w roku ubiegłym przyniosła poważne rezultaty, gdyż zorganizowano około 400 kursów, podjęta została również w bieżącym roku szkolnym przez pracowników oświatowych i władze szkolne. W wielu obwodach szkolnych odbyły się już konferencje metodyczno - programowe mające za zadanie zorientować w materiale nauczania kierowników kursów i osoby, które po raz pierwszy przystąpiły do

zorganizowania kursów. Program konferencji obejmował:

1) Zasady nauczania młodzieży pozaszkolnej i dorosłych,
2) Program nauczania na kursach początkowych i kursach dla przedpoborowych — (omówienie organizacji pracy i metod nauczania poszczególnych przedmiotów na podstawie programów i doświadczeń),
3) Omówienie i wyjaśnienie wydanych dotychczas instrukcyj i okólników w sprawie kształcenia przedpoborowych.

Celem przyjścia z pomocą pracownikom oświatowym i ułatwienia im wzięcia udziału w konferencji przekazało Kuratorium Inspektoratom szkolnym, które zwołały konferencję, odpowiednie kwoty przeznaczone na pokrycie częściowego zwrotu kosztów przejazdu uczestników konferencyj. W trosce o podniesienie poziomu nauczania na kursach oraz osiągnięcie pozytywnych wyników nauczania władze szkolne zakupiły i przydzieliły za pośrednictwem Inspektoratów szkolnych większą ilość programów nauczania i podręczników przeznaczonych do używania na kursach dla przedpoborowych. Ogółem zakupiono i rozesłano bezpłatnie w miesiącu listopadzie 3,100 egzemplarzy wydawnictw, obejmujących programy nauczania na kursach I i II stopnia dla przedpoborowych, czytanki języka polskiego oraz podręczniki do nauki rachunków. Wartość ogólna przydzielonych książek wynosi kwotę 5,770 zł. Książki te w znacznym stopniu ułatwią nauczycielstwu prowadzenie systematycznej pracy na kursach, zwłaszcza, że młodzież uczęszczająca na kursy z reguły nie posiada funduszów potrzebnych na kupno jakichkolwiek podręczników.

W dniu 27 listopada 1938 r. odbyło się uroczyste poświęcenie i otwarcie Katolickiego Uniwersytetu Ludowego Diecezji Tarnowskiej w Krzyżanowicach koło Bochni. W ten sposób obok od dawna istniejącego w Szycach uniwersytetu ludowego powstaje na obszarze okręgu szkolnego krakowskiego drugi z kolei uniwersytet ludowy typu internatowego. Wobec dużych braków kulturalnych, jakie dają się stwierdzić przy obserwacji życia wsi polskiej, powstająca placówka oświatowa ma przed sobą do spełnienia niezmiernie ważne zadania w dziedzinie katolickiego i społecznego wychowania młodzieży wiejskiej. Obok uświadomienia religijnego i pogłębiania ideałów kultury chrześcijańskiej nowopowstały uniwersytet ludowy stawia sobie jako cel pracy zaprawianie swych wychowanków do rzetelnego wypełniania obowiązków obywatelskich wobec Państwa, dochodząc do tego stopniowo drogą lepszego rozumienia i wykonywania przez wychowanków ich obowiązków rodzinnych, zawodowych i gromadzkich. Poświęcenia Katolickiego Uniwersytetu Ludowego dokonał ks. biskup dr Lisowski wobec przedstawicieli władz państwowych. P. Kuratora Okręgu Szkolnego reprezentował na uroczystościach dr M. Siemieński, okręgowy instruktor oświaty pozaszkolnej.

W związku ze zwróceniem w bieżącym roku szkolnym szczególnej uwagi na pracę w miastach i ośrodkach robotniczych na apel władz szkolnych stanęły chętnie do pracy, niezależnie od istniejących instytucyj i towarzystw oświatowych, szkoły średnie, użyczając nie tylko swych sal i urządzeń, ale ofiarując przede wszystkim bezinteresowną pracę swych gron nauczycielskich. Jednym z pierwszych uniwersytetów powszechnych, które zorganizowano w tym roku szkolnym, jest uniwersytet powszechny w Chrzanowie, którego kierownictwo objął dyrektor Państwowego Liceum i Gimnazjum dr Augustyński. Spodziewać się należy, że wobec dużej ilości chętnych uczestników, którzy zgłosili się jako słuchacze, oraz zespołu nauczycieli szkół średnich zapewniających właściwy poziom nauczania w zakresie swoich specjalności naukowych, uniwersytet powszechny wypełni dobrze swą funkcję oświatową w tamtejszym środowisku.

Wykaz dzieł nabytych przez Centr. Bibl. Naucz. K. O. S. K.

a) od dnia 1 października do dnia 1 listopada 1938 r.

Błachowski Stefan: Psychologia a wybór zawodu. 1925.

Czarnowski Stefan: Kultura. Przedmowę napisał **Ludwik Krzywicki.** 1938.

Goethe: Faust — Teil I nebst Urfaust. Volksausgabe mit Erläuterungen herausgegeben von **Hans Reh. 1937.**

Goldschmidt R.: Nauka o dziedziczności. Przełożył **W. Adolph.** 1938.

Grodecki Roman: Rozstanie się Śląska z Polską w XV w. 1938.

Harabaszewski Jan: Jędrzej Śniadecki. 1938.

Horatius Flaccus: Wybór poezyj. Opracowała **Körner Renata.** 1938.

Hulka Laskowski Paweł: Śląsk za Olzą. 1938.

Jabłoński W. - Przyłuski J. - Ranoszek J. - Schayer R. - Śmieszek A. - Zieliński T.: Religie Wschodu. 1938.

Jeleńska Ludwika przy współudziale **Rusieckiego A. M.:** Metodyka arytmetyki i geometrii w pierwszych latach nauczania. 1938.

Kien Hubert: Ćwiczenia stylistyczne w szkole powszechnej. Podręcznik metodyczny dla nauczyciela oparty na nowym programie języka polskiego. 1938.

Korta Karol: Gimnazjum św. Anny w Krakowie. Wspomnienia ucznia z lat 1888 — 1896. 1938.

Korupczyńska R. Świderska - Jarmołowiczowa: Wielkie święto. Materiał na uroczystości szkolne w dniu 11 listopada. 1938.

Krawczyk Marian: Podstawy wychowania fizycznego w szkole powszechnej. Podręcznik dla słuchaczy liceów pedagogicznych, pedagogów i Wyższego Kursu Nauczycielskiego. Grupy wychowania fizycznego. 1938.

Krawczykowski Fr. : Lekcje ćwiczeń cielesnych w klasie I, II, III i IV szkoły powszechnej. 1938.

Łopalewski Tadeusz: Między Niemnem a Dźwiną. Ziemia Wileńska i Nowogródzka. Przedmowę napisał **Aleksander Prystor.**

Okijski Władysław: Problemy społeczne uniwersytetu powszechnego w Polsce. 1938.

Paczoski Józef: Podstawowe zagadnienia geografii roślin. 1933.

— Piętrowość lasu. 1935.

Pasierbiński Tadeusz: Ortografia w szkole powszechnej i średniej. Próby i doświadczenia. 1938.

Pologne - Suisse. Recueil d'études historiques. 1938. Table des matières:

Dąbrowski Jan: I rapporti tra la Polonia e la Svizzera nei secoli XIII i XIV.

Dembiński Bronisław: Un suisse au service du Roi de Pologne, Maurice Glayre, ami du roi Stanislas Auguste.

Halecki Oskar: Le premier rapprochement polono-suisse. De Sempach aux grands conciles.

Handelsman M.: Avant-propos.

Hulewicz Jan: Les études des Polonais dans les universités suisses 1864—1918.

Kętrzyński Stanisław: Les plus anciennes relations polono-suisses.

Konopczyński Władysław: Les rapports intellectuels polono-suisses au XVIII s.

Kot Stanisław: Les relations polono-suisses á l'époque de l'Humanisme et de la Reformation.

Kutrzeba Stanisław: Observations finales.

Leśniewski Czesław: L'émigration polonaise en Suisse 1832—1850/51.

Lewak Adam: La Suisse et l'insurrection de 1863/4.

Pachoński Jan Zb.: Les relations polono-suisses á l'époque de Napoléon.

Rohn A.: Erinnerungen an prof. Gabriel Narutowicz, erster Präsident der Polnischen Republik.

Skałkowski Adam: Kościuszko en Suisse.

Woroniecki Henryk J. Korybut: Les relations polono-suisses pendant la guerre mondiale.

Posadzy Ludwik: Poglądy pedagogiczne Adama Mickiewicza. 1938.

Pół wieku wspomnień uczniów Gimnazjum im. B. Nowodworskiego (św. Anny) w Krakowie. 1588—1938. Wydawnictwo jubileuszowe Gimnazjum im. B. Nowodworskiego.

Treść:

Estreicher Stanisław: Kilka wspomnień z lat szkolnych 1875—1882.

Szymański Henryk: Leopold Świerz.

Windakiewicz Stanisław: Z moich wspomnień szkolnych.

Opieński Henryk: Garść wspomnień muzycznych.

Zachemski Jakób: Wspomnienia.

Balicki Antoni Euzebiusz: My i oni.

Kleczkowski Adam: Wspomnienia ucznia z końca XIX w.

Chrupek Wiktor: Wieczór „Młodej Polski" w Gimnazjum św. Anny.

Waga Julian: Z dawnych lat.

Chmielowiec Marian: Prof. Jan Czubek.

Friedeker Salomon: Wspomnienie o prof. Czubku.

Długosz Teofil Ks..: Gimnazjum I. w Krakowie 1906—1908.

Komar Stanisław: Dwaj koledzy.

Szafran Włodzimierz: Wspomnienia z ławy szkolnej.

Wicher Władysław Ks.: Wspomnienia.

Hełczyński Bronisław: Niestrudzeni.

Bielak Franciszek: Młodzi i starzy przed laty trzydziestu.

Liebeskind Adolf: Surowe gimnazjum.

Karasiński Stanisław: Garść wspomnień z ławy szkolnej w latach 1913—1916.

Bachnak Adam: Kilka wspomnień z lat 1914—1917.

Templer Leopold: Prof. Jan Śnieżek.

Dobrzycki Jerzy: Lata przełomowe.

Piwarski Kazimierz: Lata wojny w szkole.

Błachut Władysław: Jak uczono greki w Kollegium B. Nowodworskiego?

Estreicherowie Leon i Zygmunt: „Z żaka król".

Rubczyński W.: Problem kształtowania charakteru. 1938.

Rudawski Leon: Zarys metodyki zajęć rękodzielniczych (robót ręcznych). 1938.

Sławiński Tadeusz: Zagadnienia gospodarcze Polski współczesnej. 1938.

Wiejskie Uniwersytety Ludowe w Polsce. Biuletyn konferencji oświatowej w Łowiczu. 7—9 III 1937.

Zawadzka Aniela: Język polski w szkole średniej. (Zarys bibliograficzny 1930—1937). 1938.

Żabko - Potopowicz Antoni: Rolnictwo w Polsce. Stan, bolączki, zadania, drogi naprawy. Część I. Stan rolnictwa w Polsce. 1938.

b) od dnia 1 listopada do dnia 1 grudnia 1938 r.

Ankiewiczowa Maria: Racjonalne wychowanie dzieci do lat 7-miu. Zasady normalizacji współżycia matki i dziecka. 1938.

Błasikowa Helena: Inscenizacja i ilustracje pieśni w szkole. 1938.

Błoński P.: Seksualizm wśród dzieci i młodzieży. Przełożyła **Alicja Krasnobród.** 1938.

Czerny - Biernatowa Zofia i Strasburger Maria: Organizacja i metody pracy w szkolnictwie gospodarczym żeńskim. Podręcznik metodyczny dla uczennic seminariów i nauczycielek szkół zawodowych. 1930.

Ferrière A.: La pratique de l'école active. Expériences et directives. 1929.

Kiełczewska Maria: Ćwiczenia na mapie topograficznej w gimnazjum. 1938.

Kruckenberg Adolf: Die Schulklasse. 1926.

Krygowski Bogumił: Metodyka szkolnych wycieczek geograficznych. Poradnik dla nauczycieli i kandydatów na nauczycieli szkół powszechnych, gimnazjów, liceów, pedagogiów oraz dla krajoznawców. 1938 r.

Kulpa Jan: Nauczanie wierszy w szkole powszechnej. 1939.

Lam Władysław: Jak rozwijać twórczość malarską u dziecka do 14-roku życia. Wskazówki dydaktyczne dla rodziców i nauczycieli. Część I-sza. 1936.

Lehr-Spławiński Tadeusz: Szkice z dziejów rozwoju i kultury języka polskiego. 1938.

Millot Albert: Les grandes tendances de la pédagogie contemporaine. 1938.

Pawlicowa Maria: Ludzie i wypadki z okresu włoskiego risorgimenta. Dla młodzieży. 1939.

Petrusewicz Kazimierz: Podstawowe pojęcia biocenologii. 1936.

Listy Platona. Przełożyła i wstępem poprzedziła **Maria Maykowska. 1938.**

Rudniański Stefan: Idea wychowania społecznego w dziejach myśli pedagogicznej (Szkice z historii wychowania). 1938.

Szczurkiewicz Tadeusz: Rasa, środowisko, rodzina. Szkice socjologiczne. 1938.

Dzieła Tacyta. Przełożył i wstępem poprzedził **Seweryn Hamer.** 1938. Tom I.

Winkler-Hermaden Viktor: Psychologie des Jugendführers. 1927.

Wykowski Mirosław: Dźwina i Dzisna. Uwagi i materiały do wstępnych badań problemu eksploatacji rzek Polski północno - wschodniej. 1938.

Żakówna Mira: Wycieczkowanie młodzieży. 1938.

XX Lat Rzeczypospolitej Polskiej 1918—1938. Materiały zebrał **Stefan Papée.** 1938

Komunikaty.

W sprawie prenumeraty „Dziennika Urzędowego Kuratorium O. S. Krakowskiego".

Redakcja „Dziennika Urzędowego" zwraca się do Kierownictw Szkół oraz do ogółu nauczycielstwa z zachętą do prenumerowania „Dziennika" nie tylko zespołowo, lecz także indywidualnie ze względu na duże usługi, jakie „Dziennik" oddaje nauczycielstwu, podając do wiadomości ogółu ważniejsze rozporządzenia Ministerstwa W. R. i O. P. oraz Kuratorium O. S. K., jak również drukując artykuły o treści pedagogicznej i organizacyjnej, ujmowane w duchu wytycznych, jakie Kuratorium daje w rozmaitych sprawach szkołom.

Im więcej będzie miał „Dziennik" prenumeratorów, tym szerzej będzie mógł uwzględniać potrzeby szkół i nauczycielstwa.

Prenumerata roczna Dziennika Urzędowego wynosi 6 złotych, **ulgowa 5 zł.** Cena numeru pojedynczego 75 gr., z przesyłką pocztową 85 gr. Należność należy wpłacać wyłącznie na konto czekowe w P. K. O. **Nr 402.001 — Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego w Krakowie.**

Adres Redakcji i Administracji: Kraków, ul. Wielopole 19. Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego.

Sprostowanie.

W artykule: „Szkoła wobec nowego regulaminu licealnych egzaminów dojrzałości" umieszczonym w N. 9. Dz. U. K. O. S. K. wkradły się następujące omyłki:

Str. 334 (wiersz 33, II szpalta) zamiast: „że w każdym wypadku nauczyciel może je pominąć" — ma być: „że w żadnym wypadku nauczyciel nie może jej pominąć".

Str. 334 (w. 54, II szpalta) zamiast: „ustanowiłby" ma być: „stanowiłby".

Str. 335 (ostatni wiersz) zamiast: „przebicia" ma być: „przebycia".

Komunikat

Zarządu Komitetu Okręgowego Krakowskiego T-wa Popierania Budowy Publicznych Szkół Powszechnych.

Zarząd Krakowskiego Okręgu T-wa uprzejmie prosi:

a) wszystkich zainteresowanych PP. Kierowników Publicznych Szkół Powszechnych, którzy złożyli deklaracje na pomoce naukowe, by niezwłocznie wpłacili na konto w P. K. O. 406.650 zadeklarowane kwoty na pomoce naukowe w r. 1938, o ile tego dotychczas nie uczynili (zaległość z tego tytułu wynosi aż 24.000 zł.),

b) P. T. Zarządy Kół i Delegatury T-wa o przekazanie na konto w P. K. O. Nr 406.650 jeszcze przed 30 grudnia br. nawet najdrobniejszych kwot uzyskanych ze sprzedaży materiału wartościowego. Chodzi o to, by żadnych kwot nie przetrzymywać w kasie Koła lub Delegatury z końcem roku kalendarzowego, który jest rokiem budżetowym T-wa.

Odbito w Zakładach Graficznych „STYL" w Krakowie, ul. Krupnicza 8. — Telef. 111-02